

Papale földrajzi nevei

Írta Bede Erika

Sepsiszentgyörgy, 2013

BEDE ERIKA

**A PAPOLCI HELYNEVEK KUTATÁSÁNAK EREDMÉNYEI
AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI MAGYARTANÍTÁSBAN**

ISBN 978-973-0-19672-6

**ELEKTRONIKUS KIADÁS
2015**

Bevezető

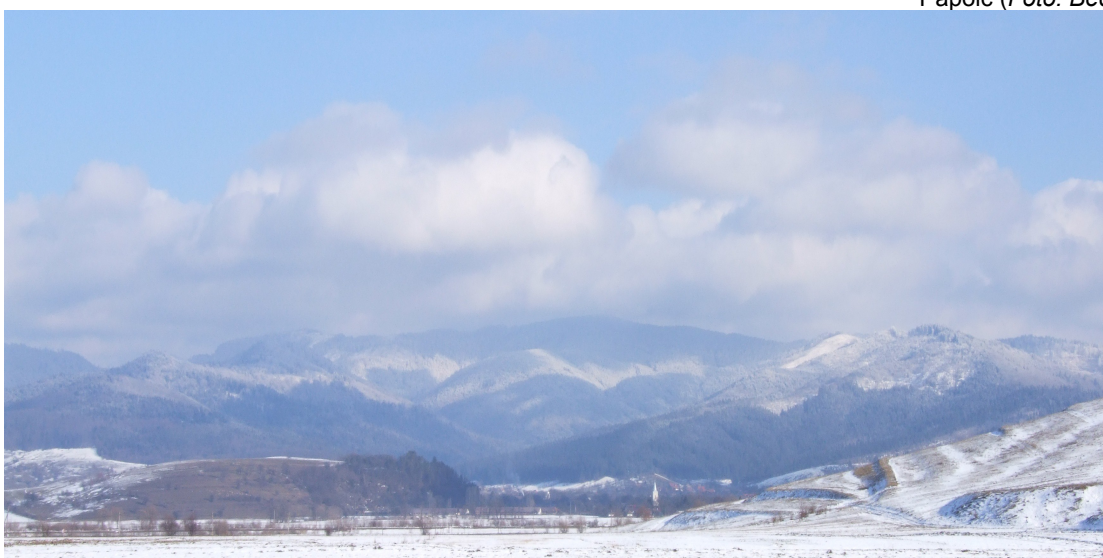
„Papolcnak nincsenek a világban elhíresedett fürdői, gyógy- és ásványvizei, nincsenek évezredek történelmét idéző műemlékei. A rómaiak sem igyekeztek ide várakat építeni, limest verni. A huszadik, század elejéig a vasút sem kapaszkodott gőzsebességű lendülettel hűvös, olykor nyáron is havat hullató völgyeibe, hegyeire. Besenyők, kunok, tatárok, törökök, Básta főgenerális zsoldosai mindig hamarabb és szívesebben meglátogatták a papolciakat, mint a királyok, fejedelmek. Azok is leginkább csak adószedőiket, írnokaikat küldték e nehéz éghajlatú és domborzatú vidékre, hogy behajtsák a kincstárt illető adókat, háborúkba vezényeljék darabont és lófő székelyeit, határőr katonáit. Mert ha mást nem is, de vérüket és pénzüket mindig számon tartotta a hatalom.” (...)

„Papolcra azonban tudni kell azt, hogy sehol sem csobognak szebben a hegyi patakok, és sehol nem sütnék jobb házi kenyeret, kürtöskalácsot vagy akár ordás palacsintát, mint ott. A történelmi Magyarország egykori határvidékén lévő faluban – melynek erdőrengetegekben nagyapáink amikor erdőlni mentek, még látták a határjelző királyi sasos táblákat – nyílt szívű és vendégszerető nép lakik, magyar és román, aki túlélte számos történelmi vihart.”

Részlet Bede Erika: Papolc című monográfiájából

Papolc (Fotó: Bede Erika)

Papolc (Fotó: Bede Erika)

Papolc has no world famous spas or mineral waters, no monuments celebrating great historical events that happened here during its long history. The Romans did not build towns or quarry lime here. No railway struggled to wind its way up to this cold place where occasionally it even snows in summer. It has been the foot soldiers and mercenaries of the Bessabarians, Kuns, Tartars and Turks who have visited here rather than the Kings and Princes of Hungary. Those have only ever sent their tax-collectors or marshalls to round up footsoldiers and Székely calvary.

What you need to know about Papolc is that nowhere do the mountain streams bubble more happily, and nowhere are better homemade breads, scones or pancakes to be found than here. Here, among the extensive forests, which for a millennium up until our grandfather's time had been the eastern-most borders of the Hungarian nation, live open hearted and hospitable people - Hungarian and Romanian - who have survived countless historical storms.

***Angolra fordította a papolci származású,
Ausztráliában élő Thamó András***

Papolc lakói

A történészek szerint Papolc székely lakói a 13. században telepedtek át ide a magyarországi Vas megyéből, feltételezhetően Pápoc faluból. A román ajkú lakosságot a 17. században itt letelepedett román pásztorok leszármazottai alkotják. Egy cigánycsalád él a faluban, akik beilleszkedtek a faluközösségbe.

Papolc (Fotó: Bede Erika)

Papolc fekvése

Papolc a Keleti-Kárpátok koszorújának egyik havaslábán fekszik, Sepsiszentgyörgytől keletre, Csomakörös és Zágon között.

A felette emelkedő hegyek mögött húzódik a hegylánc 1778 méter magas csúcsa, a Lakóca. Maga a falu a jóval alacsonyabb, 1320 méter magasságú Köztetőről lezúduló Papolc pataka mentén kapaszkodott meg egy nyugatra nyíló hosszúkás völgyben, a Csereoldal és a Láhó között.

A településről csodálatos látvány nyílik a fenyvesekkel borított hegyek felé, és tiszta időben a Láhóról belátható a teljes háromszéki medence.

A falu megközelítése

Papolcra közúton lehet eljutni, személygépkocsival a Sepsiszentgyörgy – Réty – Kovászna – Csomakörös – Papolc, illetve a Sepsiszentgyörgy - Réty – Nagyborosnyó – Zágon – Papolc útvonalon. Előbbi 42 km-es, utóbbi pedig 32 km-es jó minőségű aszfaltút.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

- Bede = *Bede Sándor kéziratos feljegyzései* – 1933-1953
- EJK = *Egyházi jegyzőkönyvek*, In. papolci egyházközség levéltára – 18., 19. és 20. század
- FJK = *Falujegyzőkönyvek*, In. Romániai Országos Levéltár Kovászna Megyei Igazgatósága, Sepsiszentgyörgy, Papolc iratai, Nr. 1., 377. tömb
- FT = *Falutörvények 1733-1759*
- Bogáts = *Háromszéki helynevek*. Gyűjtötte Bogáts Dénes. In Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára. Szerk. Csutak Vilmos igazgató, Sepsiszentgyörgy, 1929.
- PHAT = *Papolc határleírása*, 1852 és 1884. In. sepsiszentgyörgyi Állami Levéltár, Papolc iratai, Nr. 13.

PAPOLCI ADATKÖZLŐK

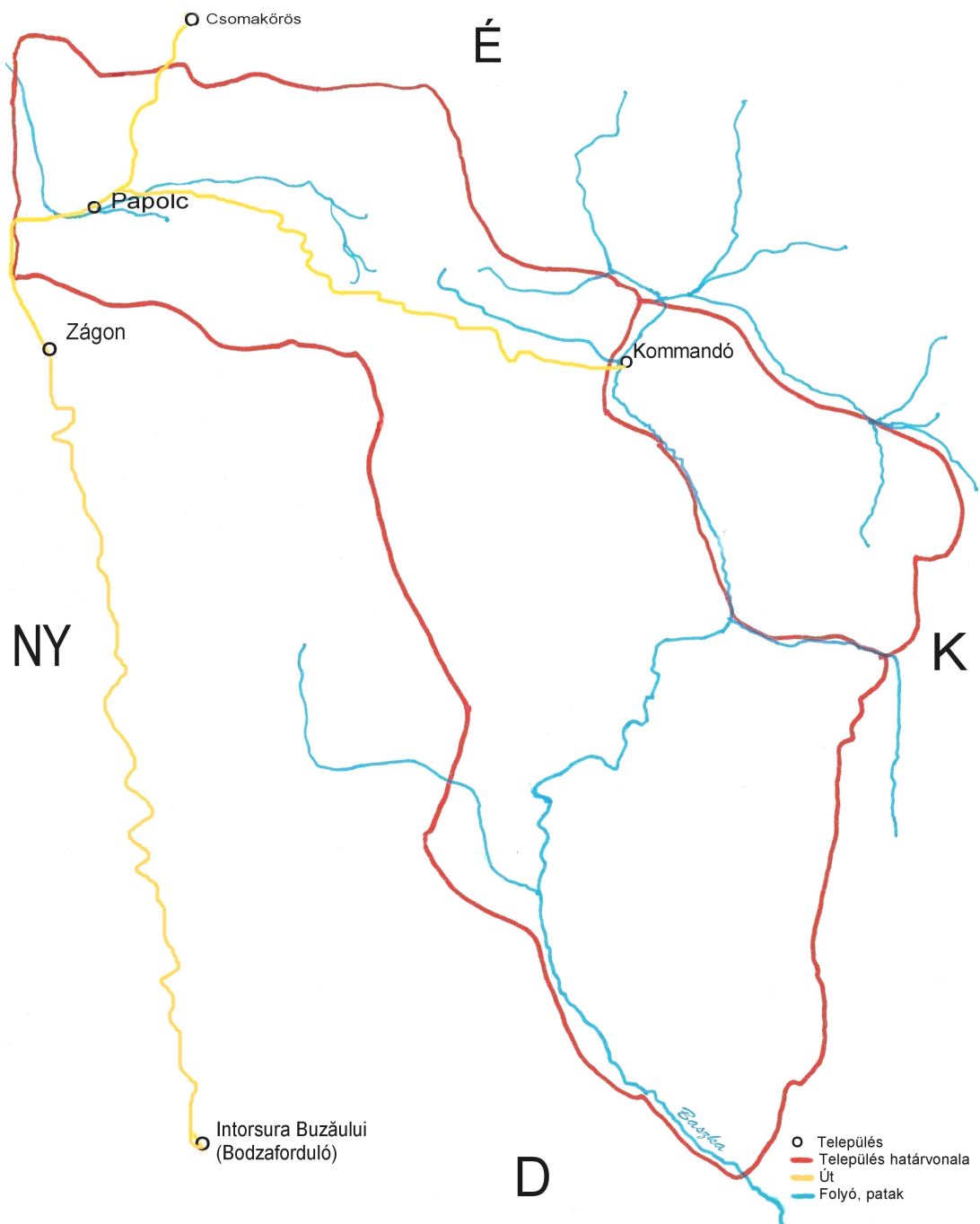
Bagoly Ferenc (1910-2005) erdei fuvaros, gazdálkodó
Bagoly Gábor (sz. 1912) fuvaros a kollektívben
Bagoly Zsigmondné Erzsébet (sz. 1932), munkás a kollektívben
Bede Zoltán (sz. 1941), traktorista
Estefán Erzsébet (1912-2008) Bajkó Gyula földbirtokosnál
Földes Bálint (sz. 1936) a kollektív egyik vezetője
Jákó Ferenc (sz. 1936) erdőpásztor
Kelemen Olga (sz. 1942) munkás a kollektívben
Kelemen Sára (sz. 1950) munkás az erdőn, majd a kollektívben
Kónya Béla (1950-1999) a kollektív egyik vezetője
Kovács Ferenc (1928-2011) erdőkitermelő munkás
Nagy Gyula (sz. 1936) fuvaros a kollektívben
Szabó Bálint (1938-2003) a kollektív elnöke
Timaru Aron (1928-1998) erdőpásztor

Papolc légi felvétele (Forrás: Google Earth)

Papolc mezőterületének légi felvétele (Forrás: Google Earth). Feliratozta Bede Erika

Papolc külterületének vázlatos térképe

RÖVIDÍTÉSEK

a) Térszínforma, vízrajzi megjelölés, tereptárgy:

Á = árok
Bá = bánya
Cse = cserjés
Do = domb
Ép = épület
F = forrás
Fr = falurész (Fr I.= Alszeg; Fr II.= Felszeg)
G = gödör
H = hegy
Hí = híd
Ke = kereszt
Kt = kert
Kú = kút
Mo = mocsár
Ös = ösvény, gyalogút
Pa = patak
Fo = folyó
S = sík
Szo = szobor
Szs = szoros; keskeny, kertek közötti gyalogátjáró
T = tó
Té = tér
Te = temető
U = utca
Út = út
Vö = völgy

b) Művelési ág:

e = erdő
gy = gyümölcsös
ka = kaszáló
l = legelő
pu = puszta
sz = szántó

I. A BELTERÜLET NÉVANYAGA

Aszalvány, *-ra*. H, e. A régi időkben faaszalással irtották az erdőt azon a helyen.

Aszalvány útja, *Aszalvány uttya, -ra*. Fr II., Út. Az Aszalvány nevű erdő rész felé vivő út megnevezése.

Bagoly Béla malma, *-hoz*. Fr II., pu, ka. Az államosításig néhai id. Bagoly Béla tulajdonában lévő malom állt a patak partján a Csigolya nevű falurészben. A malmot a kollektív gazdaság 1962-ben áttelepítette a dr. Bajkó Zsigmond ügyvédtől elvett portára, ahol tovább működtette 1989-ig.

Három-gesztenye, **Trei castani**, *Három gesztenyë -nél*. Fr II., Ép, Té. A téren álló épület a hozzá tartozó telekkel és gazdasági épületekkel együtt a 20. század közepéig Bagoly Zsigmond jegyző lakterülete volt, ezért az idős lakosság **Bagoly-életnek** is nevezi. 1962-ben a zágoni központú kereskedelmi szövetkezet az örököstől megvásárolt mindent. A lakóházat – melynek utca felőli oromzatát az egykori tulajdonos kőbe vésett monogramja díszítette, míg Buţui Ioan mai tulajdonos el nem tüntette – a felszegi román lakosság bolthelyiségévé képezték ki. Az idősebb lakosság **Régi román boltnak** is nevezi. 1994-ben Buţui Ioan papolci román kőműves vásárolta meg a hajdani Bagoly jegyző portáját, ahol a **Trei castani** nevű bárt és boltot, illetve a fűrésztelepet működteti. Az épület előtti téren álló három gesztenyefáról kapta a nevét a bár. A gesztenyefákat, a múlt élő tanúit 1896-ban a honfoglalás ezeréves emlékére – milleniumi emlékfákként – ültette Papolc akkori elöljárósága: Veres Károly ref.

pap, Molnár Gábor ref. énekvezér-tanító, Imreh Mózes jegyző, Bede Ferenc községi bíró.

Bajkó Tamás-szorosa, *Bajku Tamás szorossa, -ba*. Fr II., Ös. A bozóttal benőtt, gyalogosok által ma már ritkán használt ösvény felső vége néhai id. Bajkó Tamás portája mellett torkollik a főútba.

Bajkó-élet: Rendelő: Óvoda: Kicsi iskola: Klub: Napközi, *Bajku élet: Rëndelő,, -hez, -nél*. Fr I., Ép, Kt, Té. Az 1930-ban épült kúria és telek Bajkó Lajos kereskedő tulajdona volt 1949-ig, a család deportálásáig. A kollektív gazdaság által elfoglalt bennvalóban orvosi rendelő, óvoda, a kollektív gazdaság napköziotthona, I–IV. osztályos elemi iskola, a fiatalok számára szórakozóhelyiség (ún. klub) működött. Az 1990-es évek folyamán elhagyatottan, gazdátlanul, a primitíven romboló emberek pusztításainak kitéve állt a ház és a hozzá tartozó „gabonás”. Sok huzavona után a vagyon-visszaszolgáltatási törvény értelmében 2002-ben visszaadták az egykori tulajdonos fiának, Bajkó Gyulának, akitől Igyártó Gábor papolci kémianár vásárolta meg. Ma ifj. Igyártó Gábor és családja lakja a portát.

Bajkó Károly malma: Emilka-pusztája, *Bajku Károly malma, -ra*. Fr II., Ös, pu. A 20. század közepéig a terület a molnár Bajkó Károly telke és lakhelye volt, akik malmot is működtettek. A család utolsó, elszegényedett tagja, Bajkó Emília (Emilka) volt, aki az 1970-es években hunyt el. Apa és lánya a terület névadója. Ma már csupán az egykori Malomárok partja mentén ültetett évszázados fűzfák jelzik az elpusztult „Bajkó-életet”.

Barta-hídja: Nagy Anti-hídja, Barta higgya, Nagy Anti higgya, -ra. Fr I., Hí. A Bartha- és a Nagy- család lakik abban az utcában, amelyet összeköt e híd a Főúttal.

Barta malma, -hoz. Fr I., Kt. Az államosításig a Bartha-család kertjében gabonaőrő malom működött az egykori Malomárok partján. Ma már a malom nem létezik, csupán a Malomárok nyomai láthatók. A kertnek azt a részét nevezik Barta malmának, ahol a malom állt egykor.

Barta utcája, Barta uccája, -ba. Fr I., U. A ma ott élő Bartha-család felmenőiről kapta a nevét az utca.

Becsek malma, -hoz. Fr II., Kt, ka, sz. A kert – amelyben malom működött – egy Becsek családnevű ember tulajdona volt a 20. század közepén. Ma már nincs meg a malom, viszont az egykori Malomárok maradványai még megfigyelhetők. A kert ma a Lazár-család tulajdona.

Bede Póli-kanyarja, Bedé Póli kanyarja, -hoz. Fr II., Út. Bede Polixénia lakott a 20. század második feléig a róla elnevezett útkanyarulatban.

Bede tanító mögött: Szoros: Bedé tanító megett, Szorosba. Víz, Fr I., Ós, Pa. Bede Sándor kertje és a patak között végigfutó keskeny, bozóttal benőtt gyalogösvény.

Bede-kert, Bedé kért, -be. Fr I., Kt, gy, sz, ka. A kert Bede Sándor egykori tanítóé volt, ma örököseinek tulajdona.

Bodega: Kocsma: Hitelszövetkezet, Hitelszövetkezét, -hez, -nél. Fr I., Ép, Kt. A falu központjában álló épületet 1929-ben hitelszövetkezeti székházként építtette az akkori Hitelszövetkezet vezetősége Imreh Albert papolci mérnök tervei alapján. Az államosításkor az állami kereskedelmi szövetkezet tulajdonába ment át a hozzá

tartozó kerttel és gazdasági színnel együtt.

1962-től kocsmahelyiségként használták évtizedekig, megfosztva értékes könyvtárától, bútorzatától (Zágonba vitték el), kerítésétől, a gazdasági szint pedig a Gazdakör ott tárolt mezőgazdasági gépeitől, felszereléseitől. A vagyon-visszaszolgáltatási törvény értelmében a telek és ház az erdőközirtokosság tulajdonába került. 1999 óta orvosi rendelő is működik az épületben. 1953. In. Bede: Szövetkezet, Hitelszövetkezet.

Bodola-hídja, Bodola higgya, -hoz, -nál. Fr I., Hí. A híd mellett a Bodola Sándor portája áll. Az 1990-es évtizedig gyalogosok számára készült „fapalló” volt a mai híd helyett. Bodola nem él, a portát az örökösök eladták.

Bolt: Szövetkezet, Szövetkezét, -hez, nél. Fr I., Ép, Kt. A volt hitelszövetkezeti székház közvetlen szomszédságában álló épületet 1942-ben Bede Sándor tanítószövetkezeti elnök építtette a falubeliek anyagi áldozata és közmunkája árán a Hangya Fogyasztási Szövetkezet bolt- és kocsmahelyiségeként. 1948-tól az állami kereskedelmi szövetkezet bolt- és kocsmahelyisége, 1962-től csak bolthelyiség 1999-ig. 2004-ben az újjáalakult Imreh Albert Erdőközirtokosság vásárolta meg a zágoni Polgármesteri Hivataltól, és eredeti állapotában felújította.

Bustyuk utcája, Bustyuk uccája, -ba. Fr II., U. Az utcában egy Bustyuk ragadványnevű román ember lakott.

Cigánydomb, -ra. Fr I., Do, Á, Ós, pu. Egy cigány család élt azon a dombon a 20. század első feléig, míg tűzvészben el nem pusztult a házuk.

Cigánykert: Masinakert, Cigánykért, Masinakért, -be. Fr I., Kt, Ép, gy,

sz. Az egykor Bede Sándor tanító tulajdonát képező kertet egy cigány család, az Esztojka család vásárolta meg több évtizeddel ezelőtt. A 20. század legelejéig Zathureczky Gyula báróti földbirtokos tulajdonát képezte a kert, aki ökörhízlaldát, valamint szeszgyárat működtetett ott – innen ered a Masinakert elnevezés. Még korábban egy, a Thamó földbirtokos család tulajdonában lévő gabonaőrítő malom is működött a kertet átszelő Malomárok partján.

Csák, -ba. Fr I., Út. Ismeretlen. 1854. In. egyházi jegyzőkönyv: *Csák*. Megjegyzés: A „csáki” jelzőnek névmegkülönböztető szerepe van Papolcon két vagy több azonos nevű személy esetén.

Csáki-híd, -ra, -hoz. Fr I., Hí. A Csák nevű utat köti össze a Darék nevű főúttal.

Csigolya, -ba. Fr II., Út, U, S, Kt, Pa, sz, ka, pu. A falu Komandó felőli végénél, a főpatak bal oldala mentén elterülő falurész megnevezése. A patakmederben sűrűn nőtt csigolyafűz bokrok a terület névadói. A csigolyavesszőt kosárkötés alapanyagként használták régen a faluban. 1600, 1742. In. Bede: *Csigolyás, Csúsz malma*; 1782. In. FJK: *Csigolyás, Csúsz malma*.

Csutak utca: Sinka Feri utcája, Csutak ucca, Sinka Feri uccája, -ba. Fr I., U. A XX. század folyamán, az 1980-as évtized első feléig a Csutak-család lakott az utca patak felőli kezdetén. Ma Sinka Ferenc lakik az egykori Csutak-portán.

Dancs bá' utcája: Domokos utcája, Dancs bá' uccája, Domokos uccája, -ba. Fr I., U. A 20. század első felében egy Dancs nevű mészáros lakott az utcában, az 1990-es évtized első felétől pedig időszakosan Domokos Géza író élt ott 2006-ig.

Darék: -ra. Fő út, Fr I., Út. A falut hosszanti irányban, közepén, „derékban” kettészeli az út. Történeti dokumentumok tanúsága szerint eredetileg Derék utca, Derék volt a neve, amely az idők során változott Daréokra. Néhány évtizede Fő útnak is nevezik. A Darék névvel az út alszegi szakaszát illetik; a felszegi útszakasz neve Fő út vagy Komandói út – lévén hogy Komandó felé vezet. 1878. In. EJK: *Derék*; 1891. In. uott: *Darék, Fő út*.

Deákon, -ra. Fr II., U. A Fő utat az Aszalvány útjával összekötő utca, melyben a 20. század közepén egy Deacon nevű román család lakott.

Elekes utcája, Élėkes uccája, -ba. Fr I-II., U. Elekes Ferenc lakott az utcában, mely határt képez az Alszeg és Felszeg nevű falurészek közt.

Fazakas-kert, Fazakas-kėrt, -be. Fr I., Kt, sz, ka, gy. A kert régen egy Fazakas nevű család telke és lakhelye volt. Ma több tulajdonosé a terület, többek közt Bajkó Leventéjé.

Főzde, Főzde, -hez, nél. Fr I., Té, Kt, Ép. az 1940-es évtizedben Gáll Dezső által létesített pálinkafőzde fia, Gáll Ferenc örökölte. 2011-ben eladták a birtokot, a főzde felszerelése ócskavasbegyűjtőbe került, azonban a kertet ma is Főzdekertnek nevezi a köztudat.

Godzsáék utcája, Godzsáék uccája, -ba. Fr I., U. Az 1990-es évtized első feléig egy Godzsa nevű család lakott abban az utcában több, mint két évtizeden át.

Gyűkenes útja, Gyűkenes uttya, -ra. Fr II., U. A Gyűkenes patakba torkolló utca a patakról kapta a nevét.

Gyűkenes, Gyűkenes, -be. Fr I-II., Pa. A Papolc patakába torkolló jobboldali kis mellékpatak a

Gyükenes, melynek medrében fűzfák, égerfák és más sűrűn nőtt vízi növényzet él. A növényzet gyökérzete a patak névadója, ugyanis a gyökeres, gyükeres szóból származik a „gyükenes” kifejezés. 1759. In FT: *Gyükeres patak*.

Hegy, -re, -en. Fr I., U, Do, Kt. A falu alszegi részének közepe táján, a patak szintjéhez viszonyítva magasabban fekvő, a Láhó domb északi lábánál húzódó utcák, kertek megnevezése. (Megjegyzés: Ha a faluban több azonos nevű ember élt, a „hegyi” jelző névmegkülönböztetőként volt használatos.) 1864. In. EJK: *Hegy utca*; 1881. In. uott: *Hegy*.

Kálmánné-hídja, Kálmányné higgya, -hoz, -nál. Fr I., Hí. A 20. század közepe táján özv. Kelemen Kálmánné élt közvetlenül a híd melletti portán. (Megjegyzés: e híd határt képez a magyarok lakta Alszeg és a zömében románok lakta Felszeg nevű – gúnyneven Vaszfalva – falurészek közt.)

Kántori-lak, -hoz, -nál. Fr I., Ép. A ref. egyház épülete 1891-ben épült Veres Károly papsága idején. Első lakója Molnár Gábor ref. énekvezér-tanító, egyházközségi jegyző volt. Közel másfél évtizede egyre lepusztultabb, romosabb állapotban van az anyagi áldozatok és közmunka árán emelt épület a hozzá tartozó melléképületekkel együtt, lévén hogy az egyházközségnek nincsenek anyagi lehetőségei a tatarozásra.

Katus né'-pusztája, -ra. Fr I., Té. Az 1990-es évek első feléig özv. Csorja Incze Katalin (Katus né 'néni) élt azon a területen. Talán azért kapta éppen róla a libalegelőtér a nevét, mert különleges látványt nyújtott, ahogyan hátfájása miatt teljesen meggörnyedve járt egyedülként a településen.

Kendereskertek, Kendereskörtek, -hez, -nél. Fr II., Ép, Kt. A 20. század elejéig kendertermesztés folyt a területen, amelyen ma beépített telkek és kertek találhatóak.

Kicsi kultúr: Imaterem: Harangozó-lak, Imatërem, -be, -hoz, -nál. Fr I., Ép. Az épületet a Trianon utáni időben, 1924-ben Veres Károly református pap ösztönzésére a református egyház építtette magyar kultúrházként, amikor az ún. „nagy kultúr”, a Községháza épületében lévő művelődési ház és bálterem román kézre került. Az épület egyik része régen harangozó szolgálati lakás volt, ma az egyházközség könyvtára működik benne. A két nagyterem művelődési házként és néhány évig református felekezeti iskolaként szolgált. Az államosítás után egy ideig a kollektív gazdaság raktára volt, ma imateremként használja a ref. egyház.

Kollektív istálló: Gyár: Szemete, Szemeté, -hez. Fr I., Té, Ép. Az államosításkor a dr. Bajkó és a dr. Kelemen földbirtokos családoktól elvett területen – ahol fűrészgyáraik működtek – a kollektív gazdaság istállókat épített, és mezőgazdasági gépállomást (S.M.T. 'szemete) létesített. A kollektív gazdaság megszűnése után az istállók magánkézbe jutottak, és ismét fűrészgyarak létesültek azon a területen. Magát a területet az egykori tulajdonos családok örökösei igényelték a vagyon-visszaszolgáltatási törvény értelmében, azonban nem kapták vissza.

Kollektív-híd: Bajkó ügyvéd hídja, Bajkó ügyvéd higgya, -hoz, -nál. Fr I., Hí. Dr. Bajkó Zsigmond ügyvéd, földbirtokos egykori lakterületét köti össze a híd a Darékkal. 1950-ben, miután a kuláklistán szereplő családot deportálták, a dr. Bajkó-kúria (épült 1920-ban) a hozzá tartozó mintegy öt hektáros

gyümölcsössel és sok gazdasági épülettel együtt a kollektív gazdaság központja lett. A régi fahidat akkor újjáépítették, és Kollektív-hídnak nevezte el a köztudat. A tulajdonvisszaszolgáltatási törvény értelmében az 1990-es évtized közepén az egykori tulajdonos unokaöccse, Bajkó Gyula visszaigényelte, majd id. Sinka Géza papolci lakosnak eladta a bennvalót. A jelenben ifjabb Sinka Géza a tulajdonosa, a híd neve a köztudatban mégis Kollektív-híd. Az idős generáció Bajkó ügyvéd hídjaként emlegeti.

Kollektív-kert: Ügyvéd-kert:

Kelemen-kert: Doktor-kert, -kért, -be. Fr I., Kt, gy. A több hektárnyi gyümölcsökert dr. Bajkó Zsigmond és dr. Kelemen Zoltán ügyvédek gyümölcsökertje volt, ami a kollektív gazdaság tulajdona lett. A rendszerváltás után a családok örökösei a vagyonvisszaszolgáltatási törvény értelmében visszakapták a gyümölcsökertet.

Községháza: Néptanács:

Polgármesteri hivatal: Bálterem: Nagy kultúr: Posta, Polgármesteri Hivatal, Báltérem, -hoz, -be. Fr I., Ép. Az épületet mint Községházát és Báltermet 1902-1903-ban építette közmunka árán a falu lakossága. A Báltermet Bede Sándor tanító javaslatára 1922-ben színpaddal bővítették, művelődési házzá alakítva, melyet 1945 után, a kommunizmus idején Kultúrotthonnak neveztek el, a községházát pedig Néptanácsnak. A rendszerváltás után a Polgármesteri Hivatal megnevezés is használatos a fiatalabb generáció körében. 1990-ig a postahivatal is abban az épületben működött.

Malom: Pozsony-élet, Pozsony-életre, Malomhoz. Fr I., Ép, Kt. A deportáláskor, 1950-ben a Pozsony

földbirtokos családtól elvett telken a lakóház helyére a kollektív gazdaság gabonarakárt épített, melyben malmot is működtetett. Az istállóknak, csűrökben takarmánytároló helyet és kovácműhelyt létesítettek. Az egykori sütőházat a falu tűzoltóautójának garázsává alakították át. A rendszerváltás után a malom magánkézre kerülve még ma is működik.

Malomárok, -hoz, -nál. Fr I., Fr II., Á. Az 1940-es évek végéig működő malmok meghajtására szolgáló, a főpatak vizéből táplálkozó mesterséges árok szelte át a falut hosszanti irányban: a Malomárok, amely évszázadokkal ezelőtt létesült. Ma már csupán egyes szakaszai láthatók, illetve a partjait szegélyező fűzfák utódai élnek még helyenként.

Máté-kert: Mikola-kert: Mikola halastava, -kért, be. Fr I., Kt, T, ka, gy. Régen egy Máté nevű családé volt a kert, majd a 20. század közepe táján id. Mikola Józsefé lett. Ma ennek fia, Mikola József a tulajdonos, aki halastavat létesített a kertben.

Nagy Bálintné utcája: Zsákutca, ucca, -ba. Fr I., U. Nagy Bálintné élt abban a zsákutcában.

Nagy iskola, -ba, -hoz. Fr I., Ép. Nagy iskolának az alszegi Általános Iskolát nevezik az 1970-es évektől (épült 1908-1909-ben Veres Károly pap, iskolaszéki elnök ösztönzésére, Szilágyi István építési vállalkozó irányításával), amikor is az alsó tagozat (I-IV. elemi osztály) a Bajkó Lajostól elvett épületben, az ún. kicsi iskolában kezdett működni, a felső tagozat - román és magyar V-VIII. Osztályok - pedig a régi iskolaépületben maradt. Ma már a Nagy iskolában működik a magyar óvoda, a magyar elemi tagozat, illetve a felsősök magyar és román tagozata is.

Nagy Laci bá' utcája: Nagy Karcsi utcája, uccája, -ba. Fr I., U. A 20. század első felében Nagy László lakott az utcában, ma pedig ifj. Nagy Károly épített házat az egykori Nagy-portán.

Nyír: Braniste, -be. Fr II., U, Kt, Pa, Ös, pu. A Felszeg délkeleti szögletét nevezik Nyírnek. A Braniste román elnevezés újabb keletű. Nyírfákkal benőtt terület volt, mielőtt a falu kiterjeszkedett arra a területre, és kiírtotta a fákat. Ma csupán néhány nyírfa él a területen. 1654. In. Bede: *Nyír*.

Papilak: Református Parókia, -ra. Fr I., Ép. A ref. egyház épülete 1913-14-ben épült Veres Károly papsága idején Apró András kézdivásárhelyi építési vállalkozó irányításával. Építési tervzetét Szalay Ferenc nagyszebeni mérnök készítette 1906-ban a kóbori ref. egyház számára.

Patak: Papolc-pataka, Papóc pataka, -ra. Pa.

Pékség: Bajkó Zsiga-élete, életé, -re. Fr I., Ép, Kt. Dr. Bajkó Zsigmond fiának, ifj. Bajkó Zsigmondnak a telkét deportálásuk, 1950 után a kollektív gazdaság kisajátította. Az 1980-as évek elején pékséget nyitott a lakóházban. A vagyon-visszaszolgáltatási törvény értelmében a portát 1993-ban Bajkó Gyula örökös visszakapta, majd eladta. Magántulajdonban lévő pékség működött az épületben. 2008-ban ismét tulajdonost cserélt a bennvaló, Neagoe Stelian bukaresti egyetemi tanár vásárolta meg, és pálinkafőzdet nyitott a telken épített új épületben.

Piactér: Mázsa, -hoz, -nál. Fr I., Té, Ép. A 20. század első feléig ezen a téren tartották az országos és heti állat- és kirakodóvásárokat. Ma csupán a tér egy része létezik közterületként – ahol a falu

hídmérlege vagy ún. mázsája áll –, hiszen a terület nagyobb részét Kelemen Antal és Szabó Bálint volt kollektívnök veteményeskertje és előudvara foglalja el. E két család ugyanis a kollektív idején saját területként kerítéssel elzárták a közterület nagy részét. 1899. In. EJK: *Piactér*; 1924. In. Bede: *Piactér, Hídmérleg*.

Puskaszín, -hez, -nél. Fr I., Té. 1889-1985 közt azon a téren a két régi tűzoltófecskendő, „vízipuska” (1890-ben készültek Budapesten) tárolására épített boronaépület, a Puskaszín állt. Az épületet 1985-ben lebontották, faanyagából sportegyleti székházat építettek a futballpályán, a tűzoltófecskendőket pedig a falu bikaistállójából átalakított Tűzoltószertárban helyezték el. A puszkaszínnak nevezett kis téren a 2000-es évek elején katolikus kápolnát építetett a zágoni katolikus egyház a maroknyi papolci katolikus hívő számára.

Szoros: Bajkó Gyuri bá' utcája: Malomárokra menő utca, ucca, -ba. Fr II., Ös. Gyalogosok által használható keskeny ösvény, mely az egykori Malomárok felé vezet. Az ösvény főútba torkolló végénél néhai Bajkó György lakott az 1980-as évtizedig.

Szoros: Timár Gyuri bá' utcája, uccája, -ba. Fr II., U. Timaru Gheorghe (a magyar lakosság Timár Gyurinak szólította) román ember lakott régebb az utcában.

Tanorkapu: Középső tanorkapu, -hoz, -nál. Fr I., U. Régen, amikor még kerítés vette körül a falut – védve azt a vadállatoktól és idegen emberektől –, három helyen volt fő kijárat a mezőre vagy országútra: az alsó, a középső illetve a felső falurészben. Ezeket a fő kijáratokat határkapuk zárták le, melyeket szigorúan őriztek. A ma Tanorkapu néven ismert helyen volt a középső kijárat a falunak. Nincs kapu ma

már azon a helyen, csupán az utcarészlet neve őrzi az egykori határkapu, tanorkapu emlékét. 1691. In. Bede: *Tanórokra menő*; 1733. In. FT: *Tanórokra menő*; 1881. In. EJK: *Középső tanorkapu*. (Megjegyzés: A faluban a hangoskodó emberre mondják a következő szóláshasonlatot: *Akkora a szája, mint egy tanorkapu*.)

Temető-alatt: Gyár-alatt, Témető alatt, alá, Gyár alá. Fr I., Út, Kt, sz, ka, gy. A református temetődomb alatt húzódó út, illetve az út mentén elterülő kertek – gyümölcsösök, szántók, kaszálók –, a futballpálya, a mezőgazdasági gépállomás és a mellette lévő fűrésztelep megnevezése. Az 1890-es években Bajkó Ferenc papolci lakos, majd 1903-ban az ő telkén a Heksch és Mettner-cég létesített fafeldolgozó gőzfűrészgyárat. 1950-ig, a deportálásig dr. Kelemen Zoltán és ifj. Bajkó Zsigmond magánfűrészgyárai működtek azon a területen. A rendszerváltás után ismét magánfűrésztelep működik ott. 1810. In. EJK: *Temető alatt*.

Timár Áron utcája, uccája, -ba. Fr II., U. Aron Timaru román ember – volt boltos, majd erdész – lakott az utcában az 1990-es évtizedig.

Tóroné utcája, uccája, -ba. Fr II., U. Az utca kezdetén özv. Tóro Lajosné lakott.

Új román templom: Ortodox templom: Új román temető, templomhoz, -nál, témetőbő, -nél. Fr II., Ép, Te. Az újabbik görögkeleti templomnak, valamint az 1980-as években létesített görögkeleti temetőnek a magyar lakosság által használatos

megnevezése. A templom 1930-32-ben épült a magyar és román lakosság köz munkája árán. A toronyban lévő harangok egyikét – amely eredetileg a régi görögkeleti templom számára készült – a papolci Erdőköz birtokosság öntette 1924-ben Szebenben. Körirata a következő: *“A papolczi Erdő Köz birtokosság ajándéka.”*

Várhegynyaka útja, uttya, -ra. Fr II., Út. A faluból a Várhegynyaka nevű domb felé kivezető út.

Víz, -re. Fr I., U, Té, Kt, Ös. Az Alszeg nevű falurész közepe táján, a patak két oldala mentén lévő utcák, terek, kertek, porták helyének megnevezése. 1864. In. EJK: *Víz utca*. (Megjegyzés: Ha a faluban több azonos nevű ember élt, a „vízi” jelző név-megkülönböztetőként volt használatos.)

Vízpumpa, -hoz, -nál. Fr I., Té, Ép. A volt kollektív gazdaság vízszivattyújának tárolására szolgáló épület áll a Vízpumpa nevű téren. A tér a vízszivattyúról kapta a nevét. Ma id. Földes Bálint tulajdona az épület a benne lévő szivattyúval együtt.

Zárea utcája, uccája, -ba. Fr II., U. Egy Zarea nevű román ember lakott a 20. század közepén az utcában.

Zsidók útja, uttya, -ra. Fr II., Út. Az 1880-as évtized első felében Horn Dávid felvidéki zsidó fakereskedő által – zsidó munkások révén – építtetett út, amelyen szállították a papolci erdőben alapítandó fűrészgyártelepre, a majdani Gyulafalvára (elnevezés Zathureczky Gyula földbirtokosról) a gépeket, felszereléseket.

II. A KÜLTERÜLET NÉVANYAGA

A) Mező-, kaszáló- és legelőnevek

Akácós útja, uttya, -ra. Fr I., S, Út. Az Akácós felé vezető út neve.

Akácós, -ba. Fr I., S, sz, ka. A 20. század első felében dr. Bajkó Zsigmond ügyvéd által megvásárolt és akácfákkal körbeültetett mezőterület az alvégen.

Alsó- és Felső-Rákos, -ba. Alsó mező, S, ka. Feltételezhetően sok rák élt azon a területen, lévén vizes, mocsaras terület. 1654. In. Bede: *Alsó Rákos*.

Alsó- és Felső-Simonbíró, -ba. Alsó mező, S, sz. Talán egy Simon nevű falubíró földterülete lehetett abban a határrészben. 1693. In. Bede: *Simonbíró*; 1792. In. Bogáts: *Alsó- és Felsősimonbíró*.

Alsó-mező: Alsó határ, -ba. S, sz, k. A falu alsó (nyugati) szélétől nyugatra elterülő határt, szántókat, kaszálókat illeti e megnevezés. 1843. In. Bede család levelesládája, In. sepsiszentgyörgyi Állami Levéltár, Papolc iratai, Nr. 1., 377. tömb: *Alsó mező*; 1788. In. egyházi jegyzőkönyvek. In. papolci egyházközség levéltára: *Alsó határ*; 1749. ugyanott: *Alsó mező*; 1600. In. Bede: *Alsó Mező*; 1954. ugyanott: *Alsó határ*.

Bálé-kútja, kútya, -hoz, -nál. Középső mező, Ku. Ismeretlen. 1748. In. Bede: *Bálé kútya*.

Barabás György-tag, -ra. Középső mező, S, sz. A történész Barabás Samu nagybátyjának, Barabás Györgynek a földbirtoka volt. Ma a terület a leszármazottaké.

Barátosi út: Vettút, -ra. Középső mező, Alsó mező, Út. Ezen a kövezett földúton zajlott a közlekedés Papolc-Barátos-barátosi vasútállomás között a 19. század végétől a 20. század közepéig. A mai aszfaltút megépítése óta ezt az utat dűlőútként használják. A 1882-ben megkezdődött a gyulafalvi, majd a kommandói fűrésztelepeken a fafeldolgozás, és a feldolgozott faanyagok a barátosi vasútállomásra fuvarozása. Hogy e célra alkalmas utat építhessen a fafeldolgozó Horn-cég, felvásárolta az Akácós nevű határrésztől északra eső szántóterületeket. Az addigi út az Akácósra át kanyargott. A vásárolt területen megépített új út Papolc felőli szakaszának neve Vettút. In. Bede: *Vettút*.

Becás, -ba. Alsó mező, S, sz, ka. Feltételezhetően a 19. században Zágónban élt Beczásy Kristóf volt a szóban forgó terület. Az 1858. évi községi jegyzőkönyv tesz említést arról, hogy a Jáhoros nevű erdőrészt kiadták bérbe zágoni Beczásy Kristóf földbirtokosnak.

Bereczky-órház, -órházhoz, -nál. Felső határ, Do, I, Cse. A 20. század elején a Láhó-hegy Zágón felőli oldalán haladt a Kommandót Barátossal összekötő ún. Diósyvasút (Diósy Lajos nagyváradi fakereskedő építtette). Felment a keskeny vágányú fafuvarozó vicinális egészen a Barta erdőig. A Hegyfaroknál ért le a sík terepre, és haladt Barátos felé. Barátos közelében, a Holt Kovásznán felül volt a vízvevő, ahol a gőzmozdonyt

feltöltötték vízzel. A síneket az 1930-as években szedték fel. Egy zágoni földbirtokos, Bereczky úr csereerdőjében a papolci és zágoni utasok számára egy vasúti megálló és őrház volt. (Bagoly Ferenc adatközlő nyomán.)

Bikkalja, Bikkajja, -ra. Alsó mező, S, sz, ka. A Bikkalja nevet viselő terület fölé emelkedő dombon bükkfa erdő volt, az erdő lehetett a terület névadója. Az 1950-es évtized végén, 'a 60-as évek elején teljesen kiirtották a csereerdőt legelőterület nyerése céljából. 1852. In. PHAT: *Bikkalja – Zágon felől a ref. eklézsia erdeje*; 1749. In. EJK: *Bikk alatt*; 1810. ugyanott; 1696. In. Bede: *Bükkalja*.

Botos, Botozsba. Felső mező, Do, e, ka. Ismeretlen. 1748. In. Bede: *Botos*; 1760. In. PHAT: *Botos* (Páké falu *Bogyó István keresztje* néven említi); 1892, 1893. In. EJK: *Botos szántó*.

Csaholy, -ba. Középső mező, S, Do, sz, ka. Ismeretlen. 1792. Bogáts: *Csaholy*; 1810 és 1882. In. EJK: *Csaholy*; 1852. In. PHAT: *Csaholy*.

Csaholyra menő út, -ra. Felső mező, Középső mező, Út. A Várhegnyakától a Csaholy nevű határrészig vivő dűlőút. A kovásznai országútba torkollik. 1749. In. EJK: *Csaholyra menő út*.

Cseremege, Csëremegë, Csëre megett. Középső mező, Do, ka, sz. A dombon lévő csereerdő mögötti határrész megnevezése. Ma az egykori cseréből csupán néhány szál cserefa él azon a dombon. 1685. In. Bede: *Csereoldal*; 1749, 1810, 1891. In. EJK: *Csere megett, Csereoldal*; 1759. In. Bede: *Csere alatt*.

Csere-tető, Csëretető, -re. Középső mező, Do, sz, ka, e. Hajdan

csereerdő borította a szóban forgó dombot. Ma néhány cserefa él még az egykori erdőből. 1705. In. Bede: *Cseretető*; 1895, 1897, 1903. In. EJK: *Csereoldal*.

Csikos-ér, -be. Alsó mező, S, ka. ismeretlen. 1658. In. Bede: *Csikosér*; 1792. In. Bogáts: *Csikosérlábja*; 1852. In. PHAT: *Csikos ér*.

Deszka-völgye, völgyë, -be. Felső határ, Do, Vö, I. Talán fafeldolgozó fűrész működött abban a völgyben. 1843. In. Bede: *Deszka völgye*.

Domb, -ra. Alsó mező, S, sz. nem tudható. Ma sík mezőgazdasági terület, nincs domb a helyen.

Duga-árka: zágoni szénahordó út, -ra. Alsó mező, S, Út. A papolci-zágoni határon végigfutó dűlőút neve. 1852. In. PHAT: *Duga árka, zágoni szénahordó út*.

Eger, Ęger, -be. Alsó mező, S, sz, ka. A régi időkben égerfaerdő borította e területet. 1680. In. Bede: *Eger*.

Élút: Tető, Tëtő, -re. Do, I, Út. A Láhó domb tetején – élén – Kommandó irányában végigfutó erdei út. 1852. In. PHAT: *Élút*; 1954. In. Bede: *Tető*.

Farkasverem, Farkasvërem, -hez, -nél. Fr II., Á, Do, I, Cs. Egy mély, hosszú, bozóttal benőtt árok a Láhó-domb oldalában, amely télen farkasok menedékhelye lehetett az 1960-as évekig, amíg erdő borította a Láhót. 1852. In. PHAT: *Farkasverem*.

Felső-mező: Felső határ, mésző, -be, -ba. Do, S, sz, ka, I. A falu keleti, a hegyek felé eső részének megnevezése. 1600. In. Bede: *Felső mező*; 1749. In. EJK: *Felső mező*; 1760. In. PHAT: *Felső határ*; 1810. In. EJK: *Felső forduló*.

Fülebabja, Fülébabja, -ba. Alsó mező, S, sz. Ismeretlen. 1749. In. EJK: *Füle babja*; 1792. In. Bede: *Fülebabja*; 1901. ugyanott: *Fülebabja*.

Gál-kútja: Gál útja, kuttya, uttya, -hoz, -nál. Alsó mező, S, sz, ka. Ismeretlen. 1810. In. EJK: *Gálé uttya*.

Gyertyános, -ba. Középső határ, Do, e, sz, ka. Gyertyánfákból (egyfajta tölgy) álló erdő borítja ezt a domboldalt. 1954. In. Bede: *Gyertyános*.

Györke, Györkő, -be. Alsó Mező, S, sz, ka. A Györke név a György beceneve. Feltételezhetően egy György nevű tulajdonosé lehetett a terület valamikor. 1663. In. Bede: *Györke*; 1763. In. FJK: *Györke*.

Kerek-domb, -ra. Alsó mező, Do, S, I, ka, sz. A Papolcot Zágontól elválasztó Láhó domb nyugati végénél elterülő szántók megnevezése.

Hegyfarka, -hoz, Hegyfaroknál. Középső mező, S, Do, ka, sz. A temetődomb nyugati nyúlványának kerek végét nevezik Hegyfarkának.

Holt-Kovászna, Hótt Kovászna, -ba. Alsó mező, S, ka. A Kovászna vize mentén elterülő mocsaras, vizes terület, holt-tó megnevezése. 1663. In. Bede: *Holt Kovászna*; 1712. uott: *Holt tó*.

Imreh mérnök-tag, -ra. Középső mező, S, sz. Id. Imreh Albert mérnök földbirtoka volt a 20. század elején. Ma Sinka Géza tulajdona, aki megvásárolta a területet id. Imreh Albert unokájától, Imreh Attilától.

Két árok köze: Kégyós, Kétárokközé, -közé, -között. Alsó mező, S, sz, k. a falu patakának az

árkát ('medrét) az alsó folyásának szakaszán 1908-ban – a tagosításkor – szabályozták, új medret alakítottak ki. A régi és az új patakmeder közti mezőgazdasági terület megnevezése Kétárokköze. Hajdan e terület nagy részét Kégyósnak nevezték. Talán sok vízisikló élt ott a patakban, patak mentén, lévén, hogy áradásokkor mocsaras terület alakult ki. 1654. In. Bede: *Kégyós*; 1658. In. Bede: *Kétárokköze*; 1749, 1810, 1880. In. EJK: *Két árok között*; 1810. ugyanott: *Kégyós*.

Két hegy köze, Kéthegyközé, -közé, -között. Középső mező, Do, ka, sz. A domboldal két kiemelkedése közötti bemélyedést nevezik így. 1669. In. Bede: *Kéthegyköze*.

Két út köze, Kétútközé, -közé, -között. Középső mező, S, sz. Két dűlőút fogja közre ezt a szántóterületet.

Kicsi-kőbánya, -ba, -hoz, -nál. Középső terület, Do, Bá, Cse, I. A nagy kőbányától nem messze lévő kis bánya. Innen ma már nem termelnek ki homokkövet.

Kis-cserés, -be. Alsó terület, Do, I, Cse. A kollektivizálás (1950) előtt csereerdő borította a Láhó dombot. Nagycserésnek a domb tetején lévő erdőt, Kiscserésnek a református egyház erdejét nevezték.

Kis-híd-árka, -ba. Alsó mező, S, sz. Hajdan árok, időszakos vízfolyás és azon átívelő híd lehetett ott, ma szántóterület. 1903. In. EJK: *Kishidárka*.

Kőbánya útja, úttya, -ra. Középső terület, Do, U, I, Cs. A faluból ezen az úton lehet eljutni a kőbányához.

Kőbánya, -ba, -hoz. Középső terület, Do, Bá, Cse, I. Építésre alkalmas

homokkővet bányásztak a Láhó domb oldalában már a 19. században is. A bánya nyitásának időpontja ismeretlen.

Középső-mező: Középső határ, -ba. S, Do, sz, ka. A falu mezőterületének kisebb kiterjedésű középső része. 1600. In. Bede: *Középső Mező*; 1749. In. EJK: *Középső határ*; 1769 és 1954. ugyanott: *Középső határ*; 1810. ugyanott: *Középső mező*.

Láhó, -ra. Fr II., Do, I, Cse. Az 1950-es évek végéig, 1960-as évek elejéig a domb tetejét csereerdő, középső részét fenyves, a domblábat pedig gyertyán-, éger- és nyírerdő borította. Akkor a kollektív gazdaság máramarosi erdőmunkásokkal kiírtatta az erdőt, legelővé alakítva a területet. Ma bebokrosodott legelő. Az ősi időkben kilátó, messzelátó, őrhely lehetett a dombtetőn, lévén, hogy itt található a környék legmagasabb pontja. A látó, őrt álló kifejezésből eredhet a Láhó név. 1852. In. PHAT: *Láhó*; 1882, 1891. In. EJK: *Láhó*.

Májális-pusztá, -ra. Középső terület, Do, pu, I. A Láhó-domb tetején elterülő pusztán a 19. század végén, 20. század első felében népünnepélyeket szervezett Papolc és Zágon magyarsága közösen. Egy a pusztához fűződő érdekes anekdota szerint egy népünnepély alkalmával a zágoniak csikóhúst árultak és fogyasztottak, amiért a papolciak a zágoniakat csikósoknak csúfolták. Még ma is használatban van a falunévcsőfő.

Nagy-híd, -hoz. Fr I., Hi. Papolc patakán átívelő híd a Kovászna-Papolc-Zágon közúton.

Nagyhíd, -hoz. Alsó mező, S, sz, ka, Hi. A Barátosra vivő makadámút ahol átszeli a Papolc patakát, nagy

méretű híd ível át a patakon. Ez a híd a Nagyhíd. A körülötte elterülő mezgazdasági területet is Nagyhídnak nevezik. 1654. In. Bede: *Nagy híd*; 1843 és 1844. In. PHAT: *Nagy híd, Nagyhíd*; 1880. In. EJK: *Nagyhíd*; 1954. In. Bede: *Nagyhíd*.

Nagy-tó, -hoz. Alsó mező, S, ka. Alacsony, lapályos, vizes terület, ahol esőzésekkor nagy felületet víz borít. 1852. In. PHAT: *Nagytó*; 1891. In. EJK: *Nagytó*.

Nyikaháza, -ba. Alsó mező, S, ka. Ismeretlen. 1769. In. EJK: *Mikaháza*; 1792. In. Bede: *Mikeháza*.

Orotván útja, -ra. Alsó mező, S, Út. Az Orotván nevű mezőrészt átszelő dűlőút.

Orotván, -ba. Alsó mező, S, sz, ka. Az orotván szó az írtvány, írtás szó származéka. Hajdan erdő borította e területet, azt kiírtva a falu legtermékenyebb termőföldjeit nyerték. 1686. In. Bede: *Orotvány*.

Páké útja, uttya, -ra. Középső és Alsó mező, Út. Páké falu lakossága ezen az úton járt fel hajdan a Papolc határában húzódó pákái erdőbe. 1691. In. Bede: *Páké uttya*.

Rakodó, -ba. Középső mező, S, sz. Erre a területre hordták össze régen a csépelni való gabonát, hogy ott a cséplőgép kicsépelje. Ma szántóterület. 1810. In. EJK: *Rakodó*.

Rákos útja, uttya, -ra. Középső és Alsó mező, Út. A Rákos nevű mezőrészhez vivő dűlőút neve. 1792. In. Bogáts: *Rákosútja*; 1884. In. EJK: *Rákos útja*.

Rét: Rétkapu, -hoz, -nál. Alsó mező, S, sz. A régi időkben füves rét

- húzódhatott azon a területen. A rétre való bejáratot nevezhették rétkapunak. Lehetett ott valójában ácsolt kapu is, hiszen forrásokból ismert, hogy hajdan – még a 18. század folyamán is – kerítéssel és az átjárást lehetővé tevő kapukkal védték a termést a környező erdőkben élő vadaktól. 1654. In. Bede: *Rét*; 1679. u.ott.: *Rétkapu*; 1903. In. EJK: *Rétkapu dűlő*.
- Séje, Séjé, -be.** Alsó mező, S, sz, ka. Ismeretlen. 1792. In. FJK: *Silye*; 1669. In. Bede: *Silye*.
- Sonka-tag, -ra.** Alsó mező, S, sz. A Sonka család földtulajdona.
- Szegényszer, -be.** Alsó mező, S, sz, ka. Ismeretlen. 1669. In. Bede: *Szegényszer*.
- Szilos-pataka: Szilos árka, -ra.** Középső- és Alsó mező, Á.A Szilos nevű határrészt átszelő vízgyűjtő és vízlevezető árka. 1680. In. Bede: *Szilos pataka*; 1852. In. PHAT: *Szilos pataka*.
- Szilos, -ba.** Felső- és Középső mező, Do, e, l, ka. Feltételezhetően szilfákkal benőtt erdős terület volt valamikor, ma részben csereerdő. 1686. In. Bede: *Szilos*.
- Szörke, Szörké, -be.** Alsó terület, Do, l, Cse. A kollektivizálással egyidőben kiírtott csereerdő helyén felnövő sűrű bozótost, szörkének nevezi a papolci székely ember.
- 17-18. század. In. Bede: *Szörke*; 1946. In. EJK: *Szörke erdő*.
- Thamó-tag, -ra.** Alsó mező, S, sz, ka. Az államosításig a papolci Thamó család tulajdonában lévő földterület.
- Tölgyes, Tölgyés, -be.** Alsó mező, S, sz, ka. Ismeretlen. 1654. In. Bede: *Tölgyes*; 1703. u.ott.: *Tölgyes uttya*; 1749 és 1810. In. EJK: *Tölgyes*.
- Tót Miklós-kútja, kútya, -hoz.** Alsó mező, Do, ka, Ku. Hajdan Tót Miklós gazda kaszálóján volt a friss vizet adó forrás. Ma Kelemen Miklós örököseinek – Neagoe Stelian és neje, Kelemen Ibolya – tulajdonában van a nevezett kaszálóval együtt a kút. 1748. In. Bede: *Tót Miklós kútya*.
- Vajcsa-kútja, kútya, -hoz, -nál.** Alsó mező, Ku. A Vajcsa nevű mezőrészben lévő kút neve. 1600. In. Bede: *Vajtsa kútya*; 1810. In. EJK: *Vajtsa kútya*.
- Vajcsa, -ba.** Alsó mező, S, sz, ka. Ismeretlen. 1691. In. Bede: *Vajtsa*; 1749. In. EJK: *Vajtsa*.
- Várhegy-nyaka, -ra.** Felső mező, Do, ka, sz. Ismeretlen.
- Veres-mart, -ba.** Felső mező, Do, sz, ka. Vörösagyagos terület. 1696. In. Bede: *Veresmart*; 1749. In. EJK: *Veres Mart*.

B) Erdőnevek

Alsó- és Felső-Gyepű-pusztá, -ra. He, pu, e. Ismeretlen. 1954. In. Bede: *Alsó Gyepű pusztá, Felső Gyepű pusztá.*

Aszalvány, -ra. He, Vö, Út, e. A régi időkben aszalással – a fa kérgének lehántásával – szárították ki a kivágásra szánt fákat. Feltételezhetően ezen a területen is ily módon vágtak ki fákat. 1729. In. Bogáts: *Nagyaszalvány*; 1954. In. Bede: *Aszalvány.*

Barta-oldal, -ba. H, e, l.

Basa-kútja, -hoz. H, e.

Baszka: Magyar-Baszka, -hoz. Fo. Ismeretlen. 1793, 1827. In. FJK: *Baszka*; 1852. In. PHAT: *Magyar Baszka.*

Becás, -ba. H, e.

Becás-patak, pa.

Bede Károly-kanyarja, Bedé, -ba. H, e. a Mettner-vágás mellett az út kanyarulatát a 20. század elején Bede Károly papolci lakos bővítette (ő volt a papolci fűvőszemekar alapítója és első vezetője).

Bivalyos-tó, -hoz. He, l. Régen vizenyős terület volt, ott gyűltek össze a csordába járó bivalyok.

Boroszlány-pusztája, -ra. He, e, pu, l. Boroszlány = orgona. 1760, 1852. In. PHAT: *Borosztyán pusztája* (ezt Páké a *Szemerkes pusztája* megnevezéssel illette), *Boroszlány pusztája.*

Bozda-karja, -ba. H, e. Talán bodzabokros terület volt.

Bozda-karja-patak, pa. A Bozdarkarja nevű erdőrészen aláfolyó patak.

Büdöskút, -ba. H, e. Kénszagú gyógyforrás található abban az erdőrészen. 1918-ig

határórlaktanya működött ott. 1851. In. FJK: *Büdöskút*; 1852. In. PHAT: *Büdöskuti komondó.*

Büdöskút-pataka, Pa. A Büdöskút erdőből aláfolyó patak neve.

Cegelő, Cégelő, -re. H, e.

Cigány-patak, pa.

Cseres, -be. H, e. csertölgyes erdő.

Csikorgós-völgy, vögybe. Vö, pa, e. Ismeretlen.

Csikós-kosár, -ba. H, l, e. régen, a 20. század elejéig csikók legelője és szálláshelye volt a terület.

Csorgó-patak, pa. Kis erdei forrás vizéből táplálkozó vízfolyás.

Csorgó-völgye, vögyébe. He, Vö, e. A Csorgó nevű patak szeli át ezt a völgyet.

Csorja Balázs, -ba. H, e. Feltételezhetően Csorja Balázs (papolci földbirtokos kismemesi család a Csorja) tulajdonosa volt régen annak az erdőrésznek.

Csorja Balázs-pataka, pa. A Csorja Balázs nevű erdőrészből aláfolyó patak.

Disznószállás, -ba. H, e.

Dobra-köve, Dobraköve, -re. H, e. Ismeretlen. 1748. In. FJK: *Dobra köve*; 1852. In. PHAT: *Dobra köve.*

Ebhát, Ębhát, -ra. H, e. Ismeretlen. 1781, 1823, 1827. In. FJK: *Ebhát*; 1873, 1891, 1903, 1907, 1937. In. EJK: *Ebhát* (egyházi erdő).

Ebhát-pusztája, Ębhát pusztája, -ra. H, pu. Az Ebhát nevű erdőrészen elterülő pusztá. 1852. In. PHAT: *Ebhát pusztája.*

Egres, Ęgres, -be. Do, sz, l. A 20. század közepéig égerfás terület volt, akkor kiirtották. 1864. In. EJK: *Egresvölgy.*

Él út, *Él utra*. Erdei út.

Eszterga, -ba. H, pu, I, e. a 20. század elején faesztergáló műhely működött abban az erdőrészben.

Eszterga-hídja, *higgya, -hoz*. Hí. Az Eszterga nevű erdőrészben a Papolcot Kommandóval összekötő országút egyik hídja, mely átível a Papolc patakán.

Fehér-bikk, *Féhér bikk, -be*. H, e.

Fekete-bérc, *Fëkëtë bérc, -re*. H, e.

Gyálu-Bätrân, -ra. H, e.

Györke-patak, *Györkë patak, -ra*. Pa.

Györke-puszta, *Györkë puszta, -ra*. H, pu. A Györke patak torkolatától a Jáhoros patak torkolatáig terjedő puszta.

Gyula: Gyulafalva, -ra. H, e, pu, I. A 19. század utolsó évtizedében a fafeldolgozó ipar megindulásakor Horn Dávid felvidéki fakeseskedő a papolci Zathureczky Gyula földbirtokostól hatalmas mennyiségű fát vásárolt fel a papolci erdőben, e helyen fűrészgyárat létesített, és a munkások számára falut alapított. Gyulafalva az 1930-as évtizedben megszűnt létezni.

Hagymás, -ba. H, e.

Halomtető, -re. H, e, I. Arra ment a vasút régen, a Kupán pataka völgyében.

Határpatak, pa. A papolci és a kőrösi erdőterületek közt határt képező patak.

Hétpatak-feje, *fëjë, -be*. H, e. Annak az erdőrésznek a megnevezése, ahonnan a hét kis patak ered. 1760. In. FJK: *Hét patak feje*.

Hétpatak, -ba. H, e, pa. Papolc pataka hét kis patak összefolyásából keletkezett. Azt az erdőterületet, ahol ez a hét patak átfolyik, nevezik Hétpataknak. 1760. In. FJK: *Hét patak*; 1954. In. Bede: *Hétpatak*.

Hintória, -ba. H, Vö, e. Ismeretlen. 1760. In. PHAT: *Hintória*.

Hintória-pataka, Pa. A Hintória nevű erdőrészből aláfolyó patak neve.

Hosszú-mocsár, -ba. H, e, pu. Régen vörös agyagos-mocsaras terület volt.

Jáhoros, -ba. H, e. Ismeretlen. 1792. In. Bogáts: *Jáhoros*; 1827, 1858. In. FJK: *Jáhoros*.

Jáhoros-pataka, Pa. A Jáhoros erdőrészből aláfolyó patak. 1852. In. PHAT: *Jáhoros pataka*.

Jáhoros-puszta, -ra. H, pu. A Jáhoros hegy tetején elterülő puszta.

Jankó-farka, -ba. H, e.

Jankó-hídja, -hoz. H, e.

Jézus-csorgója, -hoz. H, F, pa, e. A Büdöskút nevű erdőrészben 1918-ig határőr katonai laktanya állt. A néphagyomány szerint egy oda tartó katona ivott a forrás hús vizéből, majd így kiáltott fel: „Légy a Jézusé!” 1785. In. Bede: *Jézus csorgója*.

Jó-víz-pataka, pa.

Juharos-ponk, -ra. H, e, pu, I. Juharfás terület lehetett.

Kádán, -ba. H, pu, I, pa, mo. Az 1241. évi tatárjárás idején egy Kádán nevű tatárvezér a Kárpátoknak ezen a táján vezette csapatát. Csak hipotézis, hogy a hajdani tatárvezér nevét őrzi ez az erdőterület. 1903. In. EJK: *Kádán útja*.

Kecskefej, *Këcskëfëj, -be*. H, e, I, pu. Ismeretlen. 1918. In. EJK: *Kecskefej*.

Kerek-bérc pataka, pa.

Kerek-bérc: Szép-erdő, *ërdő, -be*. H, e. A hegy kerek formájú, szép, szabályos alakú. 1892. In. EJK: *Kerekbérc* (községi erdő).

Két-törés-patak, Pa. A Kommandó-Gyulafalva közt egykor futó faipari

- vasútvonal megtörik egy lejtő és egy emelkedő közt. Az ott folyó patak neve: *Két törés patak*.
- Király András-völgye**, *vőgy, -be.* H, Vö, e. Király Andrásé lehetett az erdő. 1748. In. FJK: *Király kertj*; 1760. In. PHAT: *Király András kertj*; 1852. In. PHAT: *Király András völgye*.
- Királyné-kútja**, *-hoz.* F. Ismeretlen.
- Kis-Darnó**, *-ba.* H, e.
- Kis-Darnó-patak**, pa.
- Kis-havas**, *-ra.* H, e.
- Kis-Kupán**, *-ra.* H, e.
- Kis-Kupán-pusztája**, *-ra.* H, pu.
- Kis-Ölyves**, *-be.* Vö, e, l.
- Kis-Vész-pusztája:** **Kis-Vész-ponkja**, *-ra.* H, pu, l, e. Ismeretlen. 1792. In. Bogáts: *Kisvész*; 1852. In. PHAT: *Kisvész ponkja*; 1748. In. FJK: *Kerek Vész*.
- Kőhid**, *-hoz.* Hí, e. Az erdőben a Papolc patakán átívelő egyik híd, amely régen kőből épült. Ma betonhíd található a helyén.
- Koncentrálás-völgy**, *vőgy, -be.* H, Vö, e. Abba az erdő részbe vitték kényszermunkára, ún. koncentrára Trianon után a katonaköteles magyarjú papolci férfiakat.
- Korong**, *-ra.* H, e. Ismeretlen. 1785. In. Bede: *Korong*; 1852. In. PHAT: *Korong farka*.
- Korong-pataka**, *-hoz.* Pa. A Korong hegyről aláfoló patak neve.
- Kőrösi-vápa-pusztája**, *-ra.* H, pu, l. Vápa = vízmeder, kis vízfolyás.
- Koszorús**, *-ba.* H, e.
- Kovásznai-Köves-Arr**, *-ba.* H, l. Kinyúlik a Lakócaig.
- Köves-Arr: Kő útja**, *Kövésarr, -ba.* H, e, fuvarosút.
- Köves-ponk**, *Kövésponk, -ra.* H, e. Nagy homokkövekkel borított hegytető. 1760. In. FJK: *Köves Ponk*.
- Köz:** **Papolci-köz:** **Köztető, Nagyköz**, *-re.* H, Út, e. A Papolc fölé magasodó hegy legmagasabb pontja, 1319 méter magas vízvázasztó. 1748, 1760. In. FJK: *Köz*; 1829. In. EJK: *Közmege* (községi erdő); 1852. In. PHAT: *Köz, Közerdő pusztája*.
- Kupán-pataka**, *-hoz.* pa. 1852 és 1884. In. PHAT
- Lapos-hegy**, *-re.* H, e, l. Lapos tetejű hegy, alacsonyabb a szomszédságában emelkedő Jáhoros és Korong nevet viselő hegyeknél.
- Mányicska**, *-ra.* H, e, l. (A Lakóca mellett.)
- Máté Pál**, *-ba.* H, e. Vdászcastélya van ott az erdészeti vállalatnak.
- Máté Pál-patak**, H, e.
- Mató-bérc**, *-re.* H, e. 1827, 1829, 1866. In. FJK: *Mató bércz*; 1852. In. PHAT: *Matóbérc*; 1901. In. EJK: *Mató bérc*.
- Mató-bérc-pataka**, Pa. A Matóbérc hegyről aláfoló patak.
- Mató-bérc-pusztája**, *-ra.* Pu, l. Ismeretlen.
- Medvefej**, *Médvéfej, -be.* H, e. Ismeretlen. 1852. In. PHAT: *Medve fej*.
- Meleg-oldal**, *Mélég oldal, -ra, -ba.* He, e. A nap teliben éri, és hamar felmelegíti azt a hegyoldalt. 1733. In. PHAT: *Meleg oldal*.
- Mély-patak**, *-hoz.* Pa. A Mély-völgyön aláfoló patak. 1827. In. FJK: *Mély patak*.
- Mély-völgy**, *vőgy, -be.* Vö, e. Meredek falú, szakadékos, mély völgy.
- Ménes-bérc**, *-re.* H, e. Ismeretlen. 1852. In. PHAT: *Ménesbérc*.
- Mettner-vágás**, *-ba.* H, e, l. 1910-ben a papolci Közbirtokosság Mettner

- Ferenc fűrészgyár-tulajdonosnak (a faluban a mai Gyáralatt nevű területen működött a fafeldolgozó vállalata) eladta arról az erdőterületről a fát, amit azonnal tarra vágta. 1954. In. Bede: *Mettner-vágás*.
- Mika**, *-ba*. H, e.
- Nagy Mihály-széke**, *-széké*, *-be*. H, e. Ismeretlen. 1785. In. Bede: *Nagy Mihály széke*.
- Nagy-Darnó**, *-ra*. H, e.
- Nagy-Kupán**, *-ra*. H, e.
- Nyáros-hídja**, *-higgya*, *-hoz*, *-nál*. Hí. A Nyáros patak és a Hétpatak egybeömlésénél épült közúti híd. 1954. In. Bede: *Nyáros hídja*.
- Nyáros-nyaka**, *-ba*. H, e. Nyárfás terület. 1642. In. Bede: *Nyáros nyaka*.
- Nyáros-patak**, pa. A Nyáros nevű erdőrészből aláfolyó patak.
- Ölyves**, *Ölyvös*, *-be*. H, e, l.
- Ölyves-pataka**, pa.
- Pákai-köz**, *-re*. H, e, l.
- Péntek-pataka**, pa.
- Pénzes-gödör**, *-be*. H, e. Régen kincskeresők ástak azon a területen. Kovács Ferenc adatközlő szerint így: „Két fapálcikát egymáson keresztben tartva a talaj fölött hordozták. Ahol megmozdult a felső pálcica, ott sejtették az elrejtett kincset, és ásni kezdtek utána. Természetesen nem találtak kincset.”
- Peták-pataka**, pa.
- Ré**, *-be*. H, e, pu, l. Ismeretlen.
- Rejték**, *-be*. H, e, pu. Kovács Ferenc adatközlő szerint hajdan ott rejtőzött el a falu népe a tatárok elől.
- Rejték-pataka**, Pa. A Rejték erdőrészből aláfolyó patak.
- Rossz-fűrészek-pusztája**, *-ra*. H, e, pu, l. A régi időkben abban az erdőrészből vízikerék meghajtású fűrészmalomok működtek.
- Rozsdás**, *-ba*. H, e, pu. Vörös agyagos az erdőterület talaja. 1903. In. EJK: *Rozsdás (erdő)*.
- Rozsdás-patak**, pa. A Rozsdás nevű erdőrészt átszelő patak. 1907. In. EJK: *Rozsdás pataka*; 1954. In. Bede: *Rozsdás patak*.
- Salamon-csorgó**, *-hoz*, *-nál*. F, e. A régi időkben egy Salamon nevű személy posztóványolója működött a forrás mellett.
- Szabó János-képe-pusztája**, *-képé*, *-ra*. He, e, pu, l. Szabó János régen azon a pusztán lett öngyilkos (felakasztotta magát). 1852. In. PHAT: *Szabó János képe pusztája*.
- Száraz-völgy**, *-vögy*, *-be*. H, e.
- Szénégető: Szénégető-pusztája**, *Szénégetőbe*, *-pusztájára*. E, pu. a 20. század első felében még égettek szenet szénégetők azon a pusztán. Ma kirándulóhely.
- Szépasszonyok-kútja**, *-kúttya*, *-hoz*. F. Ismeretlen.
- Sziles-arr**, *-ba*. H, e. A hegy orrszerű kiemelkedése, ahol feltételezhetően szilfa erdő volt.
- Szurduk**, *-ba*. H, e.
- Taplica-patak: Hévíz**, Pa. Ismeretlen. 1792. In. Bogáts: *Toplicza*; 1852. In. PHAT: *Taplicze vize*; 1954. In. Bede: *Taplicza*.
- Tekergő-völgy**, *Tékérgő-vögy*, *-be*. H, Vö, e. Hullámvonalban húzódó hegyvonulat és a hozzá tartozó völgy neve. 1901. In. EJK: *Tekergő-völgyek*.
- Telep**, *Télép*, *-re*. H, e, l. a 20. század első negyedében, míg Diósy Lajos és fia, Ödön nagyváradi fakereskedők, fűrészgyár-tulajdonosok Barátos faluban üzemet működtettek, a papolci faanyagot dolgozva ott fel, a Rejték pusztáján az erdőkitermelésben

dolgozó alkalmazottaik laktak. A telepen bőrök kiéreléséhez használatos cserzőanyagot is előállítottak fenyő és –szemerkefa kérgéből. (Kovács Ferenc adatközlő nyomán.)

Új út teteje, *Újuttétjé*, *-re*. Út, H, e. Ismeretlen. 1760. In. FJK: *Új út, Új út pusztája*; 1852. In. PHAT: *Új út teteje*.

Vadász-patak, Pa. Ismeretlen.

Vadász-pusztája, *-ra*. H, e, pu.

Vágásponk, *-ra*. H, e. Azon a területen tarvágást végeztek a 20. század második felében.

Vályus-út, *Válusut*, *-ra*. H, e, Út. Ismeretlen. 1802. In. Bogáts: *Vállasút*.

Vész-pusztája: Nagyvész-pusztája, *-ra*. He, pu, I. Ismeretlen. 1748, 1760. In. PHAT: *Hegyes vész* (ezt Páké falu *Köves allya* megnevezéssel illette), *Vész farka* (ezt Páké falu *Kerülő puszta* megnevezéssel illette), *Vész pusztája*, *Kerek vész dombja* (ezt Páké falu *Kerek domb* megnevezéssel illette), *Kerek vész, Hegyes vész*; 1654. In. Bede: *Nagyvész*; 1710. In. u.ott: *Vész úttya*.

Zabolai-Rozsdás-patak, pa.

Zernye, *-re*. H, e.

III. TÖRTÉNETI NÉVANYAG

(források szerinti csoportosítás)
A TÖRTÉNELMI FORRÁSOKAT KUTATTA, A NÉVANYAGOT
ÖSSZEGYŰJTÖTTE BEDE ERIKA

**1852 és 1884. In. Papolc határleírása,
In. sepsiszentgyörgyi Állami Levéltár,
Papolc iratai, Nr. 13.**

Barta Miklósé Pilisis havas	Kovásznai Kupán havasok
Bene útja	Köz
Bikkalja (Zágon felől a ref. eklézsia erdeje)	Közerdő pusztája
Boroszlány pusztája	Kupán pataka
Büdöskuti komondó	Láhó
Csaholy	Magyar Baszka
Csikos ér	Magyaróbokor
Dobra köve	Matóberc
Duga árka (zágoni szénahordó út)	Medve fej
Ebhát pusztája	Ménesberc
Élút (a Láhó tetején)	Miksa havasai
Ezüstös patak	Nagy János és Kelemen János földje
Farkasverem	Nagytó
Fejér bükk	Oláhországi Pintilló havasa
Fekete halom	Papolci-, Kőrösi-, Pákéi Kerek bérc
Gödörbeli csiányos	Peták pataka
Györke pataka	Pozsony Ferenc földje
Gyurgyó patak	Pozsony János kaszálója
Hegyes vész pusztája	Remete útja
Jáhoros pataka	Sugóbaszka
Kerekvész pusztája	Szabó János képe pusztája
Király András völgye	Szilos pataka
Kis- és Nagybraczkúj	Tamó András földje
Kis Feketehalom	Taplicze vize
Kiskupán pataka	Új út teteje
Kisvész ponkja	Zágoni Gyálui batrin havasok
Kőrös-, Páké-, Kalabucs havasa	
Kőrösi csiheres csere erdő	

**Határnevek egy 1760-beli okmányban.
In. sepsiszentgyörgyi Állami Levéltár.
Papolc iratai. Nr. 1., 377. tömb**

Barabullyás kút
Benda földje
Borosnyán
Borosztján pusztája (ezt Páké falu *Szemerkes Pusztájának* nevezi)
Botos (ezt Páké *Bogyó István keresztyének* nevezi)
Esztenás vögy
Esztenás vögy feje (ezt Páké *Egres vögynek* nevezi)
Felső határ
Gasos vápa
Hegyes Vész (ezt Páké *Köves allyának* nevezi)
Hét patak
Hét patak feje
Hintória
Kemence teteje
Kerek Vész Dombja (ezt Páké *Kerek dombnak* nevezi)
Király András kerti
Kőrös Cseréje (ezt Páké *Lükkenő aljának* nevezi)
Köves allya: Köves allya
Köves Ponk
Köz
Máté Harapja (ezt Páké *Csombó oldalnak* nevezi)
Nyires arr
Nyires pusztja
Ördögbordás vápa (ezt Páké *Barabujos kútnak* nevezi)
Papolczi patak
Szemerkes vögy
Új út
Új út pusztája
Vész farka (ezt Páké *Kerülő pusztának* nevezi)
Vész pusztája

**Határnevek a 18-19. századi okmányokban.
In. Falujegyzőkönyvek, In. sepsiszentgyörgyi Állami Levéltár,
Papolc iratai, Nr. 1., 377.tömb**

Alsó mező, 1843
Baszka (folyó), 1793, 1827
Borostyán pataka, 1860
Boroszlány, 1748
Büdöskút, 1851
Cserés hely, 1748
Csúsz malma vagy Csigolyás, 1782
Dobra köve, 1748
Ebhát, 1781, 1823, 1827
Előcserés, 1748
Fűves út, 1748
Gyümölcsfás helyek, 1748
Hegyes vész, 1748
Jáhoros, 1827, 1858
Kemence teteje, 1748
Kerek vész, 1748
Király kerti, 1748
Korong farkán lemenő Mély patak, 1827
Köz, 1748
Közerdők, 1829, 1866
Magyarós, 1748
Mató bérc, 1827, 1829, 1866
Meleg oldal, 1733
Nagyhíd, 1844, Nagy Híd, 1843
Nyires arr, 1748
Pákai köz, 1802
Papolcz falva, 1702

**Határnevek a FT:ben, 1733 és 1759. In. sepsiszentgyörgyi Állami
Levéltár, Papolc iratai, Nr. 13.**

Alsó mező
Alsó-hegy
Aszalvány
Aszalvány oldal
Aszalvány pusztája
Barabullyos völgy
Baszka vize
Bikkalja, Bikk alja
Boroszlány pusztája
Csigollyás
Csikorgós völgy
Csorják kerti
Csűrös kerti
Dobra köve
Esztenás völgy
Felső mező
Felső-hegy
Függő orr
Gergély orra
Gyükeres
Hét patak tartománya
Hintória orra
Kereszt
Kert folyása
Király András kertje
Középső mező
Középső nyir arr
Máté harapja
Mogyorós vápa
Nyíres arr
Papolcfalva
Remete farka
Szemerkes völgy
Tetön felmenő út
Tök
Vész

**Az egyházi jegyzőkönyvekben fellelhető névanyag.
In. egyházközségi levéltár.**

Almás földbánya, 1913	Kert folyása (a Középső határban), 1810
Alsó határ, 1788, Alsó mező, 1749	Két árok között, 1749, 1810, 1880
Alsó Temető alatt, 1810	Kicsi kőbánya, 1891
Bartha István földje, 1749	Kishidárka (dűlő), 1903
Bikk alatt, 1749, 1810	Kőrösi csere, 1810
Botos (szántó), 1892, 1893	Középső határ, 1749, 1769,
Commandó, 1844, 1894 ('a büdöskúti katonai laktanya)	Középső mező, 1810
Csaholy, 1810, 1882	Középső tanorkapu, 1881
Csaholyra menő út, 1749	Közmege (községi erdő), 1892
Csák, 1854	Láhó (erdő), 1882, 1891
Csere megett, 1749	Mató bérc, 1901
Csereoldal (egyházi szántó), 1749, 1810, 1891, 1895, 1897, 1903	Mikaháza (a Középső határban), 1769
Darék (fő út), 1891	Mohos (erdő), 1907
Derék utca, 1864	Nagyhíd (a Simonbíró felé), 1880
Derék, 1878	Nagytó (kaszáló), 1891
Ebhát (egyházi erdő), 1873, 1891, 1903, 1907, 1937	Piactér, 1899
Egresvölgy, 1864	Rákos útja, 1884
Felső forduló, 1810, Felső mező, 1749	Remete alatt, 1788
Fülebabja, 1901, Füle babja, 1749, 1903	Rétkapu (dűlő), 1903
Gálé uttya, 1810	Rozsdás (erdő), 1903
Grósz (erdő), 1901	Rozsdás pataka, 1907
Grósz féle út, 1907	Szórke (erdő), 1946
Hegy utca, 1864	Tekergő völgyek (erdő), 1901, 1903
Hegy, 1861	Temető alatt, 1810
Kádán útja, 1903	Tér-alj (szántó), 1891
Kecskefej, 1918	Tölgyes, 1749, 1810
Kégyós, 1810	Vajtsa kúttya, 1810
Kendereskertek, 1863	Vájtsa, 1749
Kerekbérc (községi erdő), 1892	Veres Mart, 1749
	Víz utca, 1864

**Papolci helynevek a Barabás Samu történész birtokában lévő Bede Család levelesládájából. Gyűjtötte Bede Sándor tanító 1933-ban.
In. Bede Sándor kézirata.**

Akasztófa mege
Alsó mező, 1600
Alsó Rákos, 1654
Bálé kúttya, 1748
Barta kúttya, 1658
Bokros oldal, 1703
Botos, 1748
Bükkalja, 1696
Csere alatt, 1759
Csereoldal, 1685
Cseretető, 1705
Csigolya, 1724
Csikosér, 1658
Deszka völgye, 1843
Dobra köve
Eger, 1680
Egres völgy
Farkasverem
Felső mező, 1600
Ferenczgyakra, 1693
Fülebabja, 1792
Gál kúttya, 1654, 1729
Györke, 1663
Hegyfarka, 1713
Holt Kovászna, 1663
Holt tó, 1712
Jézus csorgója
Kégyós, 1654
Kénos, 1696
Kerekegerke, 1778
Kertalja, 1696
Kétárokköze, 1658
Kéthegeköze, 1669
Kicsi Máris halma
Kis híd, 1696
Kishídárka
Komlós kert (a Középső határban),
1654
Korong
Kőrös cseréje, 1654
Középső mező, 1600
Mikeháza, 1792
Nagy híd, 1654
Nagy Mihály széke
Nagyvész, 1654
Nyáros nyaka
Nyír, 1654
Orotvány, 1686
Páké hídja, 1654
Páké útja, 1691
Páter gödre, 1785, 1846
Porond, 1654
Remete farka, 1767
Remete, 1710
Rét, 1679
Rétkapu, 1654
Sásvize, 1686
Silye, 1669
Simonbíró, 1693
Szabó János képe
Szász réve, 1654
Szegényszer, 1669
Szilos pataka, 1680
Szilos, 1686
Tanórokra menő, 1691
Tölgyes úttya, 1703
Tölgyes, 1654
Tót Miklós kúttya, 1748
Vajtsa kúttya, 1600
Vajtsa, 1691
Vályus út, 1724, 1759
Veresmart, 1696
Vész úttya, 1710
Zágon porondja, 1646
Zugó, 1696

**Háromszéki helynevek. Gyűjtötte Bogáts Dénes.
In Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum
ötvenéves jubileumára.
Szerk. Csutak Vilmos igazgató, Sepsiszentgyörgy, 1929.**

Alsó- és Felsősimonbíró, 1792
Alsókínos, 1792
Átal vagy Sárvice, 1792
Barta kúttya, 1792
Bokrosoldal, 1639
Csaholy, 1792
Csalkert, másképp Faluvége, 1792
Csigolya vagy Úthossza, 1792
Csikosérlábja, 1792
Fehérbikkjáhoros, 1802
Fehérbükk, 1792
Felsőkénos, 1809
Györke, 1763
Határkő, 1792
Jáhoros (erdő), 1792
Kénos, 1792
Keresztfaalja, 1792
Kisvész (erdő), 1792
Mártonholdja, 1792
Nagyaszalvány, 1729
Ökröspataka, 1802
Ökröspatakmezeje, 1792
Pakály, 1794
Rákosútja, 1792
Silye, 1792
Simonbíró, 1792
Szabó pusztája, 1792
Tatárkert, 1809
Topicza, 1792
Vállasút, 1802

Papolc földrajzi neveinek tudományos feldolgozása

Papolc meglehetősen kiterjedt külterülettel rendelkezik (a szántó- és kaszálóterülete 350 ha, erdője 3500 ha), ennek okán igen gazdag helynévanyaggal bír. Szakdolgozatomban igyekeztem a teljes élő helynévanyagot feltárni, azonban saját kutatásaim eredményeit is közzé teszem a *Történeti helynévanyag különféle forrásokban* című fejezetben.

A helynevek nyelvi elemzését a Hoffmann István által kidolgozott újszerű helynévelemzési módszer segítségével végzem. Felhasználva a Hoffmann kategorizációs rendszerét, az elemzés kiterjed a funkcionális-szemantikai, a lexikális-morfológiai és a szintagmatikus elemzésre.

Papolc helyneveinek ez az első ilyen jellegű összegyűjtése. *Pesty Frigyes Helynévgyűjteménye* (PESTY 1864-65: 109-10)¹ valamint *Bogáts Dénes Háromszéki helynevek* (BOGÁTS 1929: 52-71)² című munkája ugyanis csak a papolci helynévanyag egy kis részét tartalmazza. Előbbi 35 helynevet tartalmaz, megadva a névadás motivációját is, utóbbi pedig 35-öt.

Az adattár összeállításához 1995-ben kezdtem hozzá a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem harmadéves hallgatójaként. A 2013-14-es tanévben jelen szakdolgozat keretében véglegesítettem a munkámat.

Az adattár megszerkesztésének lépései

Munkám menete: Először összegyűjtöttem az összes fellelhető papolci történeti helynevet különféle forrásokból. Forrásanyagaim zömét a sepsiszentgyörgyi megyei levéltárban (Direcția Generală a Arhivelor Statului, filiala Județul Covasna) valamint a papolci Református Egyházi Levéltárban találtam. Gyűjtést végeztem Kolozsváron a Református Egyház Gyűjtőlevéltárában és a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumban is.

Második lépésként adatközlőket kerestem Papolcon, akik segítségével összegyűjtöttem az élő helynévanyagot, a rájuk vonatkozó információkkal együtt. Adatközlőim segítettek a helyszínek lokalizálásában, térképen való rögzítésében is. Az adatközlők zöme papolci születésű, és ott is él. Két adatközlő nem Papolcon született ugyan, azonban ott élte le élete nagy részét. Az adatközlők kiválasztásában fontos szempont volt, hogy csak olyan asszonyokat és férfiakat válasszak, akik földműveléssel, állattenyésztéssel és erdőkitermeléssel keresték a kenyerüket életük során. Az is lényeges szempont volt, hogy az adatközlők a köznyelv által minél kevésbé befolyásolt helyi nyelvjárást használják. Így a gyűjtött helyneveket eredeti nyelvjárási kiejtésükben jegyezhettem le. Az életkort is szem előtt tartottam az adatközlők kiválasztásakor: a közép- és idős generációt kérdeztem meg, ugyanis a fiatalok nem vagy hiányosan ismerik a helyneveket.

A következő lépés az adatok feldolgozása, rendszerezése volt.

Az adattárat a Kálnási adattár-modell alapján szerkesztettem meg.

A munkámban külön fejezetben, *Történeti helynévanyag különféle forrásokban* címmel közre adom felsorolásszerűen a történeti helyneveket is.

¹ PESTY = PESTHY FRIGYES Helynévgyűjteménye 1864–1865. Székelyföld és térsége I. Papolc. Országos Széchényi Könyvtár – Székely Nemzeti Múzeum, Budapest-Sepsiszentgyörgy, 2012. 109-10.

² BOGÁTS DÉNES (1929), Háromszéki helynevek. Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára. Sepsiszentgyörgy, 52-71.

Az adattár szócikkeinek felépítése

Az adattár szócikkeinek felépítésében követtem Kálnási Árpád módszereit.

Kövéritett karakterekkel írom a címszót. A Kálnási Árpád által is képviselt adattár-készítési hagyományt követve a helynevek köznévi, illetve köznevesített változatát választom címszónak.

Ezt követően a címszótól szóközzel elválasztva, dőlt betűvel írom a helynév minden ejtési változatát, így ha egy ejtési változat a címszóban lejegyzettel megegyezik, akkor egy ~ jellel utalok arra a változatra is. (Ha a címszó változatát nem ejtik, akkor azt a ~ jel hiányával jelzem.)

Az előző szócikkrésztől vesszővel elválasztva, normál, azaz sem nem dőlt, sem nem kövéritett betűvel jegyzem le a helynévnek az abba az irányba (haladok) jelentést kifejező helyhatározó funkciót betöltő alakját, illetve alakjait.

Zárójelben tüntetem fel a helynév által jelölt objektum térszínformáját, művelési jellegét és a mellékelt térképen levő számát.

Nagy kötőjel után közlöm az illető helynévre vonatkozó helynévtörténeti adatokat.

Az előbbi résztől nagy kötőjellel elválasztva közlöm az adatközlőktől gyűjtött információkat, etimológiai fejtegetéseket az adott helynévre vonatkozóan, ill. a tájnyelvi helynévelemek jelentését, értelmező szótárakat is felhasználva. Nem célom az adatközlőktől gyűjtött néveredet-magyarázatok valóságértékének felülbírálása, ezért mesébe illő névmagyarázó történeteket is jegyzek a reális információk mellett.

Dőlt betűvel következnek az ugyanazt az objektumot jelölő más helynevek.

Kálnási Árpád *A fehérgyarmati járás földrajzi nevei* (KÁLNÁSI 1984)³ című munkája mintájára elkészítettem az adattárban szereplő földrajzi köznevek listáját is. A földrajzi köznevek szótárának szócikkeit a következő módon szerkesztettem: az illető földrajzi köznévi változatát választva címszónak, azt kövéritett karakterekkel írom. Dőlt betűvel írom a szó ejtési alakját, majd zárójelben a tárgyragos és a birtokos személyragos alakját. Végül a szó papolci szóhasználatban előforduló jelentésének a meghatározása zárja a szócikket. Ahol szükséges, összevettem a jelentést az értelmező szótárban vagy tájszótárban található szómagyarázattal.

A gyűjtés és adattárszerkesztés során felmerülő problematikus kérdések

Az adattár anyagának gyűjtése és az adattárba való szerkesztés során problémaként vetődött fel a nagyon fiatal, még nem teljesen kialakult formájú megnevezések adattárba való felvétele, mint *Zsuzsa-bár~Benedek Dezső üzlete~Benedekék bárja* (ugyanazt az objektumot jelöli mindhárom megnevezés), illetve *Csutak utca~Sinka Feri utcája* stb. A frissen alakultságuknak tulajdoníthatóan egyetlen objektumnak több megnevezése van, ami jelzi, hogy a helynév alakja még nem rögzült teljesen, keletkezésének a kezdeti szakaszában van. Így felmerül a kérdés, hogy egyáltalán helyneveknek tekinthetők-e. Adattárba való felvételüket mégis indokoltá tette az, hogy általuk olyan jelenségeket vizsgálhatunk, mint a boltok, kocsmák, utcák helynévadási lehetőségeit a helyi nyelvjárásban. Mivel

³ KÁLNÁSI ÁRPÁD (1984), *A fehérgyarmati járás földrajzi nevei*. Szabolcs-Szatmár megye földrajzi nevei 2. sz. Debrecen.

– ahogyan Hoffmann megjegyzi – a nyelvekben nem tapasztaltunk tulajdonnév nélküli állapotot, minden ismert nyelvben vannak tulajdonnevek, az egyes nevek keletkezését a mindenkor meglévő tulajdonnévi rendszer árnyékában kell elképzelnünk. A már meglévő helynévanyag bizonyos fókig megszabja az új megnevezések létrejöttének módját. Egy névadás esetén a névadónak van bizonyos szabadsága a névválasztást illetően, de szabadsága csak addig terjed ki, amíg a névválasztás megfelel a nyelvi közösség helynévadási normájának.

A történeti helynévanyag adattárba való szerkesztése hasonló problémákat vetett fel. Nem mindig egyértelmű, hogy egy történeti forrásban szereplő szó/kifejezés helynév-e vagy csak körülír egy helyet mint például a *Csaholyra menő út, a Csere megett, Temető alatt, Két hegy köze, Két út között* stb.

A lehetséges elírások lehetősége szintén elbizonytalanítja a történeti helynévadat megbízhatóságát. Pl. A *Mikaháza* és a *Nyikaháza* közti hangalaki hasonlóság felveti a lehetőséget, hogy egy és ugyanazon helynevet szándékozta lejegyezni a forrás szerzője, ám valamelyik lejegyzés esetében elírás következett be. Mindennek ellenére mindkettőt külön címszóként felvettem az adattárba.

A helynevek nyelvi elemzéséről általában

A helynevek nyelvi elemzését azzal kezdem, hogy bemutatom a helyi nyelvjárás főbb jelenségeit, illetve hogy azok hogyan realizálódnak a vizsgált helynevekben.

A nyelvi elemzés másik része a Hoffmann István által kidolgozott újszerű helynévelemzési módszeren alapul. Felhasználva a Hoffmann kategorizációs rendszerét, az elemzés kiterjed a funkcionális-szemantikai, a lexikális-morfológiai és a szintagmatikus elemzésre.

A nyelvi elemzést csakis a mai élő helynévanyagra terjesztem ki, 263 helynévre, nem vizsgálom az adattár viszonylag nagy számú, mára már kihalt, csak a történeti forrásokban található helynévállomány adatait.

Az elemzés során az elsődleges szempont a helynévfajták szerinti kategorizálás. Külön végzem az egyes helynévfajták belüli funkcionális-szemantikai, lexikális-morfológiai, illetve szintagmatikus elemzéseket. Az egyes helynévfajták belül ugyanis gyakran sajátos, az illető helynévfajtájú helynevekre jellemző jelenségek, folyamatok figyelhetők meg. Fontosnak tartom rámutatni ezekre a helynévfajták belüli összefüggésekre.

A helynévfajtákba való besorolás néhány problémát vetett fel. Így például a *Darék, Fő út* által jelölt objektumok első ránézésre egyértelműnek tűnően beleillenek az építmények nevei kategóriába, mint a fő út két szakaszának megnevezései, azonban ez a besorolás nem ennyire egyértelmű. Bár magát az utat is jelölik, egyben a település különböző részeit is: a *Darék* az Alszeg falurész középső részét, a *Fő út* pedig a Felszeg falurész középső részét jelöli. Ugyanígy a *Főzde* az egykori pálinkafőző épületet is jelöli, meg az épület előtt elterülő közterületet is.

Problémát jelenthet, ha az objektum az idők folyamán valamilyen nagyobb mérvű változáson ment át. Például a *Puskaszín* (a tűzoltófecskendők tárolására szolgáló középület) név által jelölt objektum esetében: az épület, amit *Puskaszínnak* neveztek el egykor, már nem az eredeti helyén áll, viszont az eredeti helyet, a szóban forgó közterületet még mindig *Puskaszínnak* nevezik. Vagy a *Bagoly Béla malma* által jelölt objektum esetében az épület mára eltűnt, viszont az a patakpart-szakasz, ahol

évtizedekkel ezelőtt a malom működött, átvette az egykori objektum megnevezését.

Nem választottam külön a belterületi és külterületi neveket az elemzés során. A 78 belterületi névből 5 a víznevek csoportjába tartozik, 1 vízparti helyek neve, 1 domborzati név, 9 határneveket megjelölő helynévfajta, 35 lakott terület neve, valamint 27 építménynév. A 185 külterületi névből 30 a víznevek kategóriájába tartozik, 34 domborzati név, 102 határnév, 19 pedig építménynév.

A funkcionális-szemantikai elemzés a helynevek „gerincét képező szavak” jelentése, funkciója alapján osztályozza a helyneveket (és nem a nyelvi elemek hiánya vagy megléte alapján).

A nevek funkcionális-szerkezeti elemzésének alapfogalma a névrész. A névrész terminust Hoffmann a következőképpen definiálta: „funkcionális névrésznek tekintendő a helynév hangsorának minden olyan egysége, amely a névkeletkezés szituációjában a megjelölt denotátummal kapcsolatos bármiféle szemantikai jegyet kifejez.” A névrészek névelemekből állhatnak: ezek közé a névbe tartozó lexémák és a névalkotásban szerepet játszó toldalékmorfémák tartoznak. A névelemek a névrészek belső felépítésében és egymáshoz való viszonyuk kifejezésében játszanak szerepet.

Tudva, hogy minden névadási aktus szemantikailag tudatos, abszolút motiválatlan helynév nincs, a helynevek minden egyes névrésze legalábbis a helynévadás pillanatában szemantikailag indokolt, mindig valamilyen, az objektumra utaló funkcióval rendelkezik.

A helynevek lexikális-morfológiai elemzése során az egyes neveket a bennük levő nyelvi kifejezőeszközök szempontjából vizsgálom. Ez az elemzés nem független a funkcionális-szemantikai elemzéstől, ugyanis a neveket az egyes funkcionális névrészeire tagolva, az egyes névrészeket alkotó névelemeket vizsgálom.

Az egyes névrészek funkcionális-szemantikai és lexikális-morfológiai szempontú kategorizálása gyakran vethet fel különböző problémákat. A névadási motiváció elhomályosulása következtében megtörténhet, hogy csak feltételezhetjük, de nem lehetünk biztosak abban, hogy az illető névrész milyen funkcionális-szemantikai vagy lexikális-morfológiai kategóriába tartozik. Így például, ahogyan a továbbiakban még lesz róla szó, a *Kis-Darnó* nevű hegynév bővítményrésze értelmezhető úgy is, mint melléknév, de úgy is, mint családnév (annál is inkább, mert a faluban évszázadokon át élt a Kis családnév). A névrész funkcionális-szemantikai szempontból ezen különböző értelmezéseknek megfelelően utalhat a hely méretére, de utalhat a hely birtokosára is.

A szintagmatikus elemzés során kétrészes nevek alap- és bővítményrészének nyelvtani viszonyát vizsgálom. Hoffmann elemzési módszereit követve nem terjed ki a vizsgálat az egyes névrészek belüli névelemek szintagmatikus viszonyaira.

PAPOLC HELYNEVEINEK NYELVI ELEMZÉSE

1. Papolc nyelvjárása. A nyelvjárási jelenségek realizációi a helynevekben.

Papolc helyi nyelvjárása a székely nyelvjárási régióba, ezen belül a háromszéki nyelvjárás csoportba sorolható.

Hangtani rendszerének jellegzetes vonásai:

A papolci nyelvjárás magánhangzórendszerében a rövid és hosszú magánhangzók aránya 8:7-es, többlet a zárt *ë* használata. A zárt *ë* fonéma a nyílt *e*-től világosan megkülönböztethető, külön fonémaként fordul elő. Így például a *mëntek* (ők, múlt idő) és *mënték* (ti, jelen idő) szavakban jelentésmegkülönböztető szerepe van.

Arhaikus jelenség, hogy a köznyelvi *í* helyén *é* jelentkezik (Kégyós ~ Kígyós). Általános jelenségen, vagy, hogy a köznyelvi *í* megrövidül (Csikos-ér ~ Csíkos-ér).

Mássalhangzórendszere a köznyelvivel megegyezik (25), az *ly* helyén *j* található.

Az abszolút szóvégi zöngés zárhangok szórványosan zöngétlen médiaként realizálódhatnak. A helynevekben például: *AlszeG*, *Fëlszëg*, *HëGY*, illetve a *-taG*, *-domB*, *-szëG* helynévelmekben.

Jellemző a pótlónyúlásos *l*-kiesés mássalhangzó előtt: *vót*, *vógy*, *āsó*, *fëső*, *ódal*; *Āszëg*, *Koncsënrás-vőgy*, *Bót*, *Āsó-Mező*, *Fëső-Mező*, *Barta-ódal*.

A papolci helyi nyelvváltozatban jelen van a szóvégi *ny* hang depalatalizációja: *cigán*, *csihán* 'csalán', *szegén*. A helynevekben például: *Cigán-domb* ~ *Cigány-domb*, *Csihános* ~ *Csihányos*, *Szëgén-szër* ~ *Szëgény-szër*, *Aszalván* ~ *Aszalvány*. A szóvégi *n* hang palatalizációja is fellelhető: *romány* ~ *román*, *gyertyányfenyő* ~ *gyertyánfenyő*. A helynevekben például: *Romány templom* ~ *Román templom*, *Gyertyányos* ~ *Gyertyános*, *Orotvány* ~ *Orotván*, *Orotvány útja* ~ *Orotván útja*.

Előforduló hangtani jelenség az *-s* melléknévképző nyúlása: *laposs*, *büdöss*. Ez a jelenség két általam gyűjtött helynév esetében jelenik meg: *Laposs-hëgy* ~ *Lapos-hegy*, *Büdöss-kút* ~ *Büdös-kút*. Más *s* végű helynév esetében, mint *Akácós*, *Bivalyos*, *Botos*, *Cserés*, *Csigolyás*, *Csihányos*, *Csíkos*, *Gyükenes*, *Hagymás*, *Hegyes*, *Jáhoros*, *Köves*, *Nyáros*, *Rákos*, *Rozsdás*, *Sziles*, *Tölgyes*, ez a hangtani jelenség nem található meg.

Főbb alaktani jelenségek

A helyi nyelvhasználatban létezik a köznyelvben kétalakú töveknek az egyalakúként való használata a kétalakúként való használata mellett: pl. a *tót* és a *tavat* esetében. A helynevekben pl. *Bivalyos-tó* > *Bivalyos-tót* (és nem *Bivalyos-tavat!*), *Holt-tó* > *Holt-tót* (és nem *Holt-tavat!*), *Nagy-tó* > *Nagy-tót* (és nem *Nagy-tavat!*), *de Mikola-halastó* > *Mikola-halastót* ~ *Mikola-halastavat*. Hasonló módon váltakozva, a nyelvhasználatban egyalakú töként is meg kétalakú töként is viselkedhetnek a következő helynevek: *Köves-orr* > *Köves-artt* ~ *Köves-arrot*, *Pénzesgödör* > *Pénzesgödört* ~ *Pénzesgödört*, *Malomárok* > *Malomárokot* ~ *Malomárokot*, de csakis kétalakú töként használatosak az *Farkas-verem* > *Farkas-vermet*, *Barta-malom* > *Barta-malmot* helynevek. A

történeti helynévallományban fellelhető *Papolcfalva* helynév birtokos személyragos *falva* néveleme őrzi a *falv* szótó *falv(a)* tövvariánsát.

A köznyelvi *-ban/-ben* helyhatározórag alakja egybeesik a *-ba/-be* alakjával magánhangzó előtt is. Pl. „*A Szilosba takarok*”, „*A Csere-ódalba vótak*”.

Az *á* magánhangzó után a szótó és a birtokos személyragot összekötő, a köznyelvből *a*-ként realizálódó hang gyakran a zártabb *o*-ként jelenik meg: *ágyod, házod, lábom*. A birtokos személyraggal vagy többes szám jelével ellátott névszóhoz a tárgy ragja a köznyelvi *a* helyett *o* hanggal kapcsolódik: *házomot, házokot, lábodot, lábokot, lábosodot, lábosokot, nadrágodot, nadrágokot, nadrágikot* 'nadrágjukat', *tányérjikot* 'tányérukat', *tányérokot, ágyotokot, ágyokot* 'ágyakat'.

Emellett a helyi nyelvjárást beszélők használják a következő alakokat: *ingiket* 'ingjüket', *blúzikot* 'blúzukat', *füzetiket* 'füzetjüket', *kertiket* 'kertjüket'.

Ha az egyes szám, harmadik személyű birtokos személyrag magas hangrendű variánsával ellátott névszóhoz valamilyen más rag kapcsolódik, akkor a birtokos személyragnak a köznyelvi változatban *é*-ként realizálódó fonémája a papolci nyelvjárásban *i* fonémaként realizálódik: *kövit* 'kövét', *kezit, kertjibe, főgyire* 'földjére', *bőrin, térgyit* 'térdét', *végibe* stb. A helynevekben ez a következőképp jelenik meg: *Király András vőgyibe, Két hegy közti, Két ut közti, Kelemen doktor életibe, Falu végire, Fözde kertjibe, a Láhó tetejire*.

Csak az idősebb generáció körében használatos a családi helyhatározóragok (*-ni, -nitt*) használata: *Kovácsni, Kovácsnitt*. Azonban gyakran azonos funkciójú morféma halmozásával is használják *Kovácséknitt, Kovácsékni*, kiteszik a heterogén többséget kifejező többesjelet is, amelyből kiviláglik, hogy a nyelvhasználó már nem mindig érzékeli a családi helyhatározók heterogén többséget is kifejező funkcióját.

Használatos a *sz/v* tövű igéknek az egyes szám 3. személyű *-n* ragos formája is: *vészén, tészén, hiszén, viszén*. Használatos a *megy* ige *ményén* alakja. Ritkán használatos már az ikes igék ikes ragozása (*mozsgyék ~ mozsgyon, igyék ~ igyon, alugyék ~ alugyon*). Emellett néhány a köznyelvből iktelen ige ikes személyragot kap (egyes szám, harmadik személy, jelen idő, kijelentő mód): *köpi, lépik, forrik*. A visszaható *-odik/-ődik* képző előfordulhat szenvedő jelentésben. Ez is főleg az idősebb generáció nyelvhasználatára jellemző: *kivivődik, behordódik, lekaszáldodik, felszántódik*. A *-d* és *-t* végű igékhez közvetlenül kapcsolódik az *-n* és *-l* kezdetű toldalék: *tanittnak* 'tanítanak', (meg kell) *tanittni* 'tanítani', (szénát) *ürittnak* 'üritenek', (meg kell) *terittni* 'teríteni' az (asztalt), *küdni* 'küldeni', *küdle* 'küldelek'. Az alanyi ragozású egyes szám első személyű feltételes igei személyrag (a köznyelvitől eltérő módon) illeszkedik az igető hangrendjéhez: *láttnák, csinálnák, innák, adnák, harapnák, kapálnák, jutnák* 'jutnék', stb. Megtalálható benne az un. „suk-sükölés”: az egyes szám, harmadik személyt, jelen időt, kijelentő módot jelölő igei személyrag helyett az ugyanezen idejű, számú és személyű, de feltételes módú igei személyrag használata (pl. *meglássuk* 'meglátjuk', *üssük* 'ütjük').

Mondattani jelenségek

Ahogy a székely nyelvjárási régióra általában, a papolci nyelvjárásra is jellemző, hogy az élénk elbeszélésekben az igekötő mellől elmaradhat az ige, pl. *Osztán a szekérről le, az erdőbe bé, a fészit elé, s nyessed az ódalát! Gyalog a nagy hegynek neki, s eressed kifelé!*

A kapcsolatos mellérendelő mondatokat összekötő s kötőszó gyakoribb az és kötőszóval szemben. A *kell* és a *szabad* igék után felszólító módú ige és nem főnévi igenév áll: pl. *El kell menjek. Rea szabad álljak?*

Az idős generáció körében előforduló mondattani jelenség, hogy a *szinte* és a *majdnem* partikulák után a múlt idő, kijelentő mód kifejezésére felszólító módú igealak is állhat: *Szinte leessek. Majdnem leüsszem a poharat.*

Egy másik érdekes jelenség a múlt idő arhaikus kifejezése: Pl. *Haza jövék, s oda adám a disznyónak a moslékot. Elég jó vala, de nem evé mind meg.*

2. A helynevek funkcionális-szemantikai, lexikális-morfológiai, valamint szintagmatikus elemzése.

Víznevek

A 35 víznév a 263 élő helynév 13,31 %-át teszi ki. A víznevek közt 2 halastavat jelöl, 2 árkot, 3 forrást, 1 folyót, a többi 26 helynév pedig patakot.

Mindössze négy **e g y r é s z e s** nevet gyűjthettem, ezek: a *Baszka* folyónév, a *Taplica* és a *Gyükenes* pataknevek, valamint a *Malomárok* ároknév.

A *Baszka* feltételezések szerint szláv eredetű szó, jelentése elhomályosult, deetimologizálódott, funkciója megnevező. A *Taplica* ugyancsak szláv eredetű szó, jelentése 'meleg víz', funkciója megnevező. A *Gyükenes* pataknév elhomályosult természetű név, deetimologizálódott, megnevező funkcióval. A *Malomárok* ároknév a malom építményt jelentő köznévből és az árok egyszerű földrajzi köznévből tevődik össze, megnevezi a hely fajtáját.

A **k é t r é s z e s** víznevek névrészei közötti szintagmatikus viszony alárendelő. Az alábbi 9 esetben a nevek **minőségjelzős** szerkezetűek: *Büdös-kút, Cigány-patak, Mély-patak, Nyáros-patak, Peták-patak, Péntek-patak, Rozsdás-patak, Vadász-patak, Zabolai-Rozsdás-patak.*

A fenti víznevekben az a l a p r é s z e k földrajzi köznevek, amelyek a hely fajtáját jelölik.

A b ő v í t m é n y r é s z tekintetében több csoportba tartoznak az említett víznevek. A bővítményrészek képzetlen melléknévvel fejezik ki a hely tulajdonságát (szagát és méretét) a következő nevekben: *Büdös-kút, Mély-patak*; képzett melléknév fejezi ki a hely viszonyát az ott lévő növényzethez a *Nyáros-patak* víznévben; képzett melléknév fejezi ki a hely tulajdonságát (színét) a *Rozsdás-patak* víznévben. A bővítményrész –i melléknévképzős helynévvel + képzett melléknévvel fejezi ki a hely valamely más helyhez való viszonyát, pontos elhelyezkedését, valamint tulajdonságát (színét) a *Zabolai-Rozsdás-patak* névben. A bővítményrész köznévvvel fejezi ki a hely viszonyát valamely külső körülményhez, az ott zajló eseményhez (vadászatokhoz) a *Vadász-patak* víznévben.

A *Péntek-patak, Peták-patak* víznevek elhomályosult természetű nevek, deetimologizálódtak, funkciójuk megnevező.

A bővítményrész népnévvel fejezi ki a hely viszonyát valamely külső körülményhez, az ott lakó emberekhez a *Cigány-patak* víznévben.

Birtokos jelzős a viszony a víznevek névrészei közt 22 esetben: *Becás pataka, Bozda karja pataka, Darnó pataka, Györke pataka, Szilos pataka, Hintória pataka, Jáhoros pataka, Jó-víz pataka, Kerek-bérc pataka, Két törés pataka, Kis-Darnó pataka, Korong pataka, Kupán pataka, Mató-bérc*

pataka, Ölyves pataka, Papolc pataka, Rejték pataka, Máté Pál pataka, Duðu halastava, Mikola halastava, Salamon csorgója, Tóth Miklós kútja.

Az **a l a p r é s z e k** a birtokos jelzős szerkezetű víznevekben földrajzi köznevek, amelyek megjelölik a helyfajtáját.

A **b ő v í t m é n y r é s z e k** a következő birtokos jelzős szerkezetű víznevekben egyrészes vagy kétrészes helynévvel fejezik ki a hely valamely más helyhez való viszonyát, másrészt a hely eredetére is utalnak, azt a helyet jelölik, ahonnan ered az illető patak, vagyis ahol kezdődik: *Becás pataka, Bozda karja pataka, Darnó pataka, Győrke pataka, Szilos pataka, Hintória pataka, Jáhoros pataka, Jó-víz pataka, Kerek-bérc pataka, Kis-Darnó pataka, Korong pataka, Kupán pataka, Mató-bérc pataka, Ölyves pataka, Papolc pataka, Rejték pataka; a Két törés pataka* víznevben a bővítményrész mennyiségjelzős szintagma (számnév + köznév). A *Máté Pál pataka, Duðu halastava, Mikola halastava, Salamon csorgója, Tóth Miklós kútja* víznevek esetében a bővítményrészek személynévvel (családnév + keresztnév, vagy csak családnév) jelölik a hely birtokosát.

Vízparti helyek nevei

Ebbe a kategóriába mindössze egy helynév tartozik: *Bagoly Béla malma* kétrészes helynév, mely a Csigolya településrészben a Papolc vize egy partszakaszát jelöli. A névrészek közötti szintaktikai viszony **birtokos jelzős**. Az **a l a p r é s z** építményt jelentő köznév, amely kifejezi a hely viszonyát valamely külső dologhoz, pontosabban az ott lévő építményhez (malom). A név **b ő v í t m é n y r é s z e** személynév (család- és keresztnév), a objektum birtokosát jelöli.

Domborzati nevek

Papolc helynévanyagának domborzati neveket jelölő kategóriájába 35 helynév tartozik, az összes élő helynevek 13,31 %-a.

Mindössze **7 e g y r é s z e s** domborzati nevet sikerült összeírnom, ezek: a *Jáhoros, a Korong, a Láhó, a Darnó, a Mányicska, a Két hegy között* és az *Új út teteje*.

A hely valamely más helyhez való viszonyát, pontos elhelyezkedését jelöli a melléknév + földrajzi köznév + névutóból álló *Új út teteje* hegynév, valamint a számnév + földrajzi köznév + névutóból álló *Két hegy között* völgnév; az *Új* és *út* névelemek között minőségjelzős kapcsolat van, a *Két* és *hegy* névelemek között pedig mennyiségjelzős. A *Jáhoros* erdőnév képzett melléknév, és a hely viszonyát jelöli az ott lévő növényzethez (jelentése 'jáhorfenyő'); a *Korong* hegynév köznév, és a hely tulajdonságára utal, pontosabban az alakjára, mivelhogy korong-szerű lapos hegy; a *Láhó, Darnó, Mányicska* hegynévek elhomályosult természetűek, deetimologizálódtak, megnevező funkcióval.

A **k é t r é s z e s** domborzati nevek névrészei között alárendelői viszony van: mégpedig birtokos jelzős 15 név esetében, minőségjelzős pedig 13 esetben.

A **birtokos jelzős** szerkezetű helynevek csoportjába a következők tartoznak: *Cigány-domb, Barta-oldal, Csere-oldal, Csorgó völgye, Farkasverem, Hegy farka, Hegy-farok, Jankó farka, Király András völgye, Kis-Vész ponkja, Mató-bérc, Ménes-bérc, Medve-fej, Kecské-fej, Vár-hegy nyaka.*

Az a l a p r é s z t a birtokos jelzős szerkezetű helynevekben a hely fajtáját jelölő egyszerű földrajzi köznevek teszik ki. Ezek közül egyes szám harmadik személyű birtokos személyjellel ellátott egyszerű földrajzi köznévfordul elő a *Csorgó völgye*, *Hegy farka*, *Jankó farka*, *Király András völgye*, *Kis-Vész ponkja*, *Vár-hegy nyaka* domborzati nevekben.

A b ő v í t m é n y r é s z e k személynévvel (családnév vagy családnév + keresztnév) fejezik ki a hely birtokosát a következő nevekben: *Barta-oldal*, *Jankó farka*, *Király András völgye*, *Mató-bérc*. A bővítményrész egyszerű földrajzi köznévvvel fejezi ki a hely valamely más helyhez való viszonyát, pontosabban azt, hogy a hely valaminek a része a *Hegy farka* és a *Hegy-farok* domborzati nevekben. A *Csorgó völgye* völgynév bővítményrésze köznévf, a hely viszonyát fejezi ki valamely külső dologhoz, ott lévő forráshoz. A bővítményrészek állatnévvel fejezik ki a hely viszonyát valamely külső körülményhez (ott lévő állatok) a következő nevekben: *Farkas-verem*, *Medvefej*, *Kecske-fej*; a *Ménes-bérc* hegynév esetében a bővítményrész gyűjtőnévf. A bővítményrészek egyrészes és kétrészes helynévvel fejezik ki a hely pontos elhelyezkedését a következő nevekben: *Csere-oldal*, *Kis-Vész ponkja*, *Vár-hegy nyaka*. A bővítményrész népnévvel fejezi ki a hely viszonyát az ott lakó emberekhez a *Cigány-domb* domborzati névfben.

A **minőségjelzős** szerkezetű domborzati nevek a következők: *Dealu Bătrîn* 'Öreg hegy', *Fekete-bérc*, *Kerek-bérc*, *Kerek-domb*, *Kis-Darnó*, *Koncsentrás-völgy*, *Köves-orr*, *Köves-ponk*, *Lapos-hegy*, *Mély-völgy*, *Sziles-orr*, *Pákéi-köz*, *Papolci-köz*.

Az a l a p r é s z e k a minőségjelzős szerkezetű domborzati nevekben földrajzi köznevek, amelyek a hely fajtáját jelölik. Kivételt képez a *Kis-Darnó* hegynévf, amelynek alaprésze egyrészes helynévf, és magát a helyet nevezi meg.

A b ő v í t m é n y r é s z e k képzetlen melléknévvel fejezik ki a hely tulajdonságát a következő nevekben: a színét a *Fekete-bérc*, a formáját a *Kerek-bérc*, *Kerek-domb*, *Lapos-hegy*, a méretét a *Kis-Darnó*, *Mély-völgy*; képzett melléknév fejezi ki a hely tulajdonságát a következő nevekben: *Köves-orr*, *Köves-ponk*.

A *Sziles-orr* hegynévfben képzett melléknév fejezi ki a hely viszonyát valamely külső körülményhez, konkrétan az ott lévő növényzethez.

A *Koncsentrás-völgy* névfben képzett melléknévvel fejeződik ki a hellyel kapcsolatos esemény.

A *Dealu-Bătrîn* (jelentése 'Öreg-hegy') román eredetű névf, funkciója megnevező a magyar népi közösség számára.

A *Pákéi-köz*, *Papolci-köz* domborzati nevek bővítményrésze egyrészes képzett helynévf, amely kifejezi a hely pontos elhelyezkedését.

Határnevek

Papolc élő helyneveinek legnagyobb csoportját a 107 helynévfből álló határnevek képezik.

Ebbe a csoportba 48 **e g y r é s z e s** névf tartozik, ezek: *Akácós*, *Aszalvány*, *Becás* (erdő), *Becás* (mező), *Botos*, *Csaholy*, *Cserés*, *Csihányos*, *Csorja Balázs*, *Bükk alatt*, *Csere alatt*, *Csere megett*, *Csikókosár*, *Domb*, *Eger*, *Eszterga*, *Főzde* (kert), *Fülebabja*, *Gyertyános*, *Györke*, *Gyula*, *Hagymás*, *Hintória*, *Kádán*, *Kerek-domb alatt*, *Két árok között*, *Két út között*, *Kert alatt*, *Kígyós*, *Musa*, *Nyikaháza*, *Ölyves*, *Orotván*, *Rakodó*, *Rákos*, *Ré*, *Rejték*, *Rét*, *Rozsdás*, *Sélye*, *Simon bíró*, *Szilos*, *Szörke*, *Telep*, *Tölgyes*, *Vajcsa*, *Víz mellett*, *Zernye*.

Elhomályosult természetű, deetimologizálódott határnevek a *Csaholy*, *Eger*, *Eszterga*, *Fülebabja*, *Hintória*, *Kádán*, *Musa*, *Nyikaháza*, *Ré*, *Rejték*, *Sélye*, *Szörke*, *Simon bíró*, *Vajcsa*, *Zernye*, ezek funkciója megnevező. A *Domb* és a *Rét* kaszálónévek nyelvi kifejezőeszköze földrajzi köznévként, a helyfajtáját jelölik.

Az egyrészes határnevek további része a hely valamilyen sajátosságát jelöli. A hely növényzetére és ott élő vagy ideiglenesen ott tartózkodó állatokra utalnak a lexikális-morfológiai szempontból képzett melléknévvel kifejezett következő helynevek: *Akác*, *Botos*, *Cserés*, *Csihányos*, *Gyertyános*, *Hagymás*, *Kígyós*, *Ölyves*, *Rákos*, *Szilos*, *Tölgyes*. A hely talajának színét fejezi ki lexikális-morfológiai szempontból melléknévvel a *Rozsdás* erdőnév.

A hely viszonyát fejezi ki valamely külső körülményhez, pontosabban létrejöttének módjára utal az *Aszalvány*, *Orotván* 'irtás' erdő- valamint szántónév. A helyen egykor zajlott emberi tevékenységre vagy emberi jelenlétre utalnak: a főnévvel kifejezett *Fözde* kertnév, a *Telep* erdőnév, valamint a folyamatos melléknévi igenévvel kifejezett *Rakodó* szántónév. A *Györke* szántónév, a *Gyula* és *Csorja Balázs* erdőnevek, valamint a *Becás* erdő- és kaszálónév toldalék nélküli személynévvel vagy család- + személynévvel utalnak a hely birtokosára. Az összetett köznévként *Csikókosár* a hely viszonyát jelöli az ott lévő építményhez.

A hely valamely más helyhez való viszonyát, pontos elhelyezkedését jelölik a következő szántó- és kaszálónévek: *Bükk alatt* (főnév + névutó) határozós, *Csere alatt* (főnév + névutó), *Csere megett* (főnév + névutó), *Két árok között* (számnév + egyszerű földrajzi köznévként + névutó), *Kerek-domb alatt* (képzetlen melléknév + egyszerű földrajzi köznévként + névutó), *Két út között* (számnév + földrajzi köznévként + névutó), *Kert alatt* (köznévként + névutó), *Víz mellett* (főnév + névutó).

A **k é t r é s z e s** határnevek csoportjába 62 helynév tartozik. Névrészeik között a szintaktikai viszony: birtokos jelzős és minőségjelzős viszony.

Birtokos jelzős viszony a következő kétrészes határnevekben figyelhetők meg: *Bajkó ügyvéd kertje*, *Bede-kert*, *Cigány-kert*, *Barabás György-tag*, *Becsek malma*, *Bereczky-órház*, *Falu legelője*, *Kelemen doktor élete*, *Alsó-Gyepű pusztája*, *Bálé kútja*, *Bede Károly kanyarja*, *Boroszlán pusztája*, *Bozda karja*, *Deszka völgye*, *Dobra köve*, *Eb-hát*, *Eb-hát pusztája*, *Fazakas-kert*, *Felső-Gyepű pusztája*, *Gál kútja*, *Halom-tető*, *Hét patak feje*, *Imreh mérnök-tag*, *Jáhoros pusztája*, *Jézus csorgója*, *Kis-híd árka*, *Kis-Vész pusztája*, *Kőrösi-vápa pusztája*, *Mettner-vágás*, *Máté-kert*, *Nagy Mihály széke*, *Rossz fűrészek pusztája*, *Sonka-tag*, *Szabó János pusztája*, *Szénégető pusztája*, *Szépasszonyok kútja*, *Thamó-tag*, *Új út pusztája*, *Vadász pusztája*, *Vágás ponkja*.

Az **a l a p r é s z e k** a helynév fajtáját jelölik, és többnyire egyes szám harmadik személyű birtokos személyjellel ellátott földrajzi köznévként. Kivételt képeznek a következő nevek, amelyekben az alprész birtokos személyjel nélküli egyszerű földrajzi köznévként: *Bede-kert*, *Máté-kert*, *Fazakas-kert*, *Cigány-kert*, *Barabás György-tag*, az *Imreh mérnök-tag*, *Thamó-tag*, *Sonka-tag*, a *Mettner-vágás*, a *Halom-tető* és az *Eb-hát*. A *Bereczky-órház* határnévben az alprész építményt jelentő köznévként, funkciója: a hely viszonyát jelöli az ott lévő építményhez. A *Falu legelője* név alprésze egyes szám harmadik személyű birtokos személyjellel ellátott köznévként, mely a hely funkciójára utal (legelőterület).

Elhomályosult természetű, deetimologizálódott kétrészes határnevek a *Bálé kútja*, *Jézus csorgója*, *Kis-Vész pusztája*, *Szépasszonyok kútja*, ezek funkciója megnevező.

A bővítményrészek személyt jelölő névrészek, a birtokosra utalnak a következő nevekben: *Bajkó ügyvéd kertje* (családnév + foglalkozásnév), *Bede-kert* (családnév), *Barabás György-tag* (családnév + keresztnév), *Becsek malma* (családnév), *Fazakas-kert* (családnév), *Kelemen doktor élete* (családnév + rangnév), *Bede Károly kanyarja* (családnév + keresztnév), *Bereczky-órház* (családnév), *Dobra köve* (családnév), *Gál kútja* (családnév), *Imreh mérnök-tag* (családnév + foglalkozásnév), *Mettner-vágás* (családnév), *Máté-kert* (családnév), *Nagy Mihály széke* (családnév + keresztnév), *Sonka-tag* (családnév), *Szabó János pusztája* (családnév + keresztnév), *Thamó-tag* (családnév).

A bővítményrészek egyrészes helynévvel fejezik ki a hely pontos elhelyezkedését a következő nevekben: *Halom-tető*, *Jáhoros pusztája*.

A bővítményrészek kétrészes helynévvel fejezik ki a hely pontos elhelyezkedését a következő nevekben: *Eb-hát pusztája*, *Hét patak feje*, *Kis-híd árka*, *Kőrösi-vápa pusztája*, *Új út pusztája*.

A bővítményrészek kétrészes helynévvel fejezik ki a hely viszonyított helyzetét a *Felső-Gyepű pusztája*, *Alsó-Gyepű pusztája* helynevekben.

A bővítményrészek növény- vagy állatnévvel fejezik ki a hely viszonyát valamely külső körülményhez, konkrétan az ott lévő növényzethez és állatokhoz a következő nevekben: *Boroszlán pusztája*, *Bozda karja*, *Eb-hát*, *Csikó-kosár*.

A bővítményrészek köznévvvel fejezik ki a hely viszonyát valamely külső körülményhez, egykor ott zajlott tevékenységre utalnak a következő helynevek: *Deszka völgye*, *Szénégető pusztája*, *Vadász pusztája*, *Vágás ponkja*, *Rossz fűrészek pusztája*, ez utóbbi névben a bővítményrész minőségjelzős szintagma: melléknév + többes számú köznév.

A bővítményrész népnévvvel fejezi ki a birtoklás viszonyát a *Cigány-kert* helynévben. A bővítményrész köznévvvel fejezi ki a birtokviszonyt a *Falu legelője* helynévben.

Minőségjelzős szerkezetű a következő 18 két részes határnév: *Alsó-mező*, *Bivalyos-tó*, *Csikos-ér*, *Fehér-Bükk*, *Felső-mező*, *Hegyes-Vész*, *Kis-Cserés*, *Középső-mező*, *Mogyorós-vápa*, *Nagy-tó*, *Nagy-Vész*, *Pénzes-gödör*, *Szegény-szer*, *Új út*, *Veres-mart*, *Holt-Kovászna*, *Hosszú-mocsár*, *Nagy-híd*.

Az a l a p r é s z t a következő nevekben földrajzi köznév fejezi ki, és megjelöli a hely fajtáját: *Alsó-mező*, *Bivalyos-tó*, *Csikos-ér*, *Felső-mező*, *Középső-mező*, *Mogyorós-vápa*, *Nagy-tó*, *Pénzes-gödör*, *Szegény-szer*, *Új út*, *Veres-mart*, *Hosszú-mocsár*, *Nagy-híd*.

A következő nevekben az aprészt egyrészes helynév fejezi ki, és megjelöli magát a helyet: *Fehér-Bükk*, *Hegyes-Vész*, *Kis-Cserés*, *Nagy-Vész*, *Holt-Kovászna*.

A *Csikó-kosár* erdőnév aprésze köznév, a hely viszonyát jelöli valamely külső dologhoz, ott lévő építményhez.

A bővítményrészek képzetlen melléknévvvel fejezik ki a hely valamely sajátosságát: a méretét a *Hosszú-mocsár*, *Nagy-híd*, *Nagy-tó*, *Nagy-Vész*, *Kis-Cserés*; a színét a *Fehér-bükk*, *Veres-mart*; az alakját a *Hegyes-Vész*; az állapotát a *Szegény-szer*, *Holt-Kovászna*; a korát az *Új út*.

A bővítményrészek képzett melléknévvvel fejezik ki a hely viszonyát valamely külső dologhoz, az ott lévő növényzethez és állatokhoz a következő nevekben: *Mogyorós-vápa*, *Bivalyos-tó*, *Csikos-ér*.

A bővítményrész képzett melléknév a *Pénzes-gödör* erdőnévben, és kifejezi a hely viszonyát valamely külső körülményhez, a hellyel kapcsolatos eseményre utal.

Az *Alsó-mező*, *Felső-mező*, *Középső-mező* helynevek bővítményrésze melléknévvel fejezi ki a hely viszonyított helyzetét.

Lakott területek nevei

A lakott területek neveinek csoportjába 41 helynév sorolható.

Az **egyrészes** nevek a következők (17): *Alszeg*, *Csák*, *Csigolyás*, *Darék*, *Felszeg*, *Fözde*, *Hegy*, *Nyír*, *Puskaszín*, *Szoros*, *Szoros*, *Szoros*, *Tanorkapu*, *Temető*, *Temető alatt*, *Víz*, *Vízpumpa*.

Elhomályosult természetű, deetimologizálódott lakott területi nevek a *Csák*, *Darék*, *Tanorkapu*, melyek funkciója megnevező. A *Hegy* és *Víz* településrésznevek, a *Temető* temetőnév és a három *Szoros* ösvénynév nyelvi kifejezőeszköze földrajzi köznévvé, a hely fajtáját jelölik.

A hely viszonyított helyzetét fejezik ki a következő településrész-nevek: *Alszeg*, *Felszeg* (kétrészes helynevek), *Temető alatt* (köznév + névutó).

A képzett melléknévvel kifejezett *Csigolyás*, valamint a növénynévvel kifejezett *Nyír* a hely viszonyát jelöli az ott lévő növényzethez.

A hely viszonyát fejezik ki az ott lévő építményhez a lexikális-morfológiai szempontból építménynévvel kifejezett közterületi nevek: *Fözde*, *Puskaszín*, *Vízpumpa*.

A **kétrészes** lakott területi nevek csoportjába 24 helynév tartozik. Zömük utat, utcát, útszakaszt jelöl. Névrészeik között a szintaktikai viszony: birtokos jelzős és minőségjelzős viszony.

Birtokos jelzős viszony a következő kétrészes nevekben figyelhető meg: *Aszalvány útja*, *Barta utcája*, *Bede Póli kanyarja*, *Bustyuk utcája*, *Csutak utca*, *Domokos utcája*, *Duțu utcája*, *Emilka pusztája*, *Elekes utcája*, *Godzsáék utcája*, *Gyükenes útja*, *Katus néni pusztája*, *Nagy Bálintné utcája*, *Nagy Karcsi utcája*, *Sinka Feri utcája*, *Timár Áron utcája*, *Tóróné utcája*, *Vár-hegy nyaka útja*, *Zarea utcája*, *Zsidók útja*, *Zsuzsa-bár*.

A birtokos jelzős szerkezetű kétrészes nevek a l a p r é s z e egyszerű földrajzi köznévvé vagy egyes szám harmadik személyű birtokos személyjellel ellátott földrajzi köznévvé, és a hely fajtáját jelöli; kivételt képez a *Zsuzsa-bár* közterületnév, ebben az alaprész köznévvé, és a hely viszonyát fejezi ki az ott lévő építményhez.

A **bővítményrészes** személynévvel (családnév, vagy családnév + keresztnév, egy esetben ragadványnév) fejezik ki a hely viszonyát valamely külső körülményhez, konkrétan az ott lakó emberekhez a következő nevekben: *Barta utcája*, *Bede Póli kanyarja*, *Bustyuk utcája* (ragadványnév), *Csutak utca*, *Domokos utcája*, *Duțu utcája*, *Emilka pusztája*, *Elekes utcája*, *Godzsáék utcája*, *Katus néni pusztája*, *Nagy Bálintné utcája*, *Nagy Karcsi utcája*, *Sinka Feri utcája*, *Timár Áron utcája*, *Tóróné utcája*, *Zarea utcája*, *Zsuzsa-bár*.

A bővítményrészes egyrésztes vagy kétrésztes helynévvel fejezik ki a hely valamely más helyhez való viszonyát a következő nevekben: *Aszalvány útja*, *Vár-hegy nyaka útja*.

A bővítményrész népnévvel fejezi ki a hellyel kapcsolatos eseményt a *Zsidók útja* névben.

Elhomályosult természetű, deetimologizálódott lakott területi név a *Gyükenes útja*, melynek funkciója megnevező.

Minőségjelzős viszony a következő kétrészes nevekben figyelhető meg: *Fő út, Régi román temető, Új román temető*.

Az **a l a p r é s z** a *Fő út* névben egyszerű földrajzi köznévvé, a *Régi román temető, Új román temető* nevekben köznévvé, és mindháromban a hely fajtáját jelöli.

A **b ő v í t m é n y r é s z** melléknév a *Fő út* névben, és a hely tulajdonságát fejezi ki; képzett vagy egyszerű melléknév + népnév az *Új román temető* és *Régi román temető* nevekben, és tulajdonságra (korára) valamint birtokosra utal.

Építménynevek

Az építménynevek csoportjába 44 helynév sorolható.

Az **e g y r é s z e s** nevek a következők (12): *Imaterem, Kultúrotthon, Iskola, Román iskola, Mázsa, Tűzoltószertár, Vízpompa Bolt, Bodega, Fözde, Pékség, Kőbánya*.

A lexikális-morfológiai szempontból köznévvvel kifejezett építménynevek az ott lévő építményt jelölik.

A **k é t r é s z e s** építménynevek csoportjába 32 név sorolható. Névrészek között a szintaktikai viszony: birtokos jelzős és minőségjelzős viszony.

19 név **birtokos jelzős** szerkezetű: *Akácós útja, Botos útja, Csigolya útja, Eger útja, Szilos útja, Vész útja, Páké útja, Rákos útja, Bodola hídja, Kálmonné hídja, Jankó hídja, Kollektív-híd, Nagy Anti hídja, Eszterga hídja, Nyáros hídja, Duga árka, Barta malma, Bajkó-élet, Pozsony-élet*.

Elhomályosult természetű, deetimologizálódott építménynevek a *Jankó hídja* és a *Duga árka*, melyek funkciója megnevező.

Az **a l a p r é s z** a birtokos jelzős szerkezetű építménynevekben egyszerű földrajzi köznévvé vagy egyes szám harmadik személyű birtokos személyjellel ellátott földrajzi köznévvé, és a hely fajtáját jelöli. Kivételt képez a *Bajkó-élet, Pozsony-élet*, itt az alaprészek köznevek, és a hely birtokosát jelölik; a *Barta malma* névben az alaprész egyes szám harmadik személyű birtokos személyjellel ellátott köznévvé, és a hely viszonyát jelöli az ott lévő építményhez.

A **b ő v í t m é n y r é s z e k** személynévvel fejezik ki a hely viszonyát valamely külső körülményhez, konkrétan az ott lakó emberekhez a következő nevekben: *Bodola hídja* (családnév), *Kálmonné hídja* (családnév), *Nagy Anti hídja* (családnév + becenév); a *Bajkó-élet* (családnév), *Pozsony-élet* (családnév), *Barta malma* (családnév) építménynév esetében a bővítményrész a birtokosra utal.

A *Kollektív-híd* építménynév esetében a bővítményrész köznévvé, és a hely viszonyát jelöli az egykor ott működő intézményhez.

A következő nevek helynévszármazék, funkciójuk pedig az irány megjelölése: *Akácós útja, Botos útja, Csigolya útja, Eger útja, Szilos útja, Vész útja, Páké útja, Rákos útja*.

A *Nyáros hídja* építménynév esetében a bővítményrész képzett melléknév, és valamely más helyhez való viszonyát jelöli, konkrétan arra a patakra mutat, amelyen átível a híd. Az *Eszterga hídja* építménynév esetében a bővítményrész egyrészes helynévvé, és a hely valamely más helyhez való viszonyát jelöli, arra az erdőrészt mutat rá, amelyben aláfoló patakon épült a híd.

Minőségjelzős viszony a következő kétrészes nevekben figyelhető meg (12): *Három Gesztenye-bár, Kicsi-Kőbánya, Papi-lak, Csáki-híd, Barátosi*

út, Régi Barátosi út, Él út, Vett út, Katolikus imaház, Református templom, Régi román templom, Új román templom.

Az a l a p r é s z a következő minőségjelzős szerkezetű építménynevekben egyszerű földrajzi köznévv, és a hely fajtáját jelöli: *Csáki-híd, Kollektív-híd, Barátosi út, Régi Barátosi út, Él út, Vett út*. A többi nevek alaprésze köznévv, a *Kicsi-Kőbánya* alaprésze egyrésztes helynévv, és megnevezik a helyet magát.

A b ő v í t m é n y r é s z egyrésztes helynévvvel vagy –i melléknévképzős helynévvvel fejezi ki a hely valamely más helyhez való viszonyát, a hely a pontos elhelyezkedését a következő nevekben: *Él út, Csáki-híd*. A *Barátosi út, Régi Barátosi út* a hely valamely más helyhez való viszonyát fejezi ki, pontosabban az irányt jelöli meg; előbbi névv bővítményrésze –i melléknévképzős helynévv, utóbbi névv bővítményrésze minőségjelzős szerkezet (képzett melléknévv + -i melléknévképzős egyrésztes helynévv).

A *Kicsi-Kőbánya* építménynévv esetében a bővítményrész melléknévv, és a hely sajátosságát, méretét jelöli.

A *Három Gesztenye-bár* építménynévv bővítményrésze mennyiségjelzős szintagma (számnévv + növénynévv), és a hely viszonyát jelöli az ott lévő növényzethez.

A *Papi-lak* építménynévv bővítményrésze –i melléknévképzős foglalkozást jelölő köznévv, amely a hely viszonyát fejezi ki, az építményt használó személyre utal.

A *Vett út* útnévv bővítményrésze befejezett melléknévi igenévv, és a hely viszonyát fejezi ki valamely külső dologhoz, a helyel kapcsolatos eseményre utal.

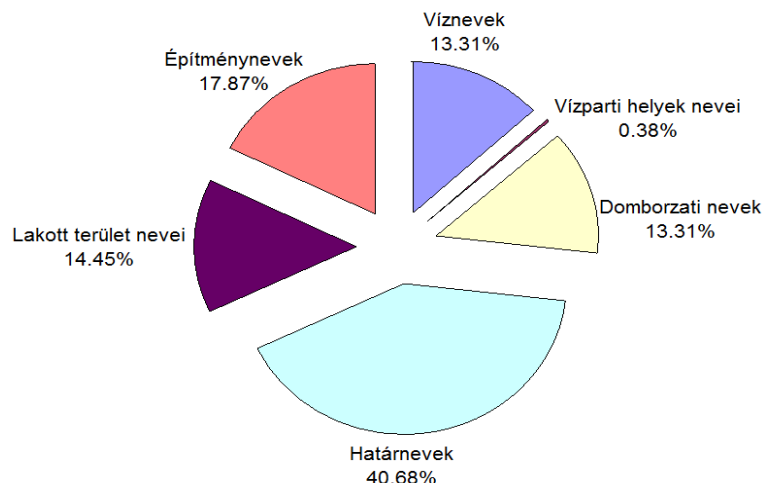
A *Református Templom, Katolikus Imaház, Régi Román Templom, Új Román Templom*, középületnevek bővítményrésze képzett vagy képzetlen melléknévv, és az az objektum tulajdonságára utalnak.

Határozós viszony a *Csaholyra menő út* építménynévvben figyelhető meg, amely a hely valamely más helyhez való viszonyát, konkrétan az irányt jelöli meg.

3. Összegzés

Hoffmann Itván munkájában megjegyzi, hogy nem képzelhető el olyan ideális tipológia, amely minden helynévv alakulásmódját, felépítését kivétel nélkül képes lenne bemutatni. Papolc helyneveinek rendszerezése során igyekeztem kimutatni a helynevek rendszerében ható főbb hatóerőket, valamint az olyan egyedi, szabálytalan jelenségekre is rámutattam, amelyek érzékeltetik a nyelvben működő hatóerők sokszínűségét, komplexitását.

Papolc helyi nyelvjárásának egyes jelenségei a helynevekben is kimutathatóak. A helynevekben fellelhető főbb hangtani jelenségek: a pótlónyúlásos *l*-kiesés mássalhangzó előtt; a palatalizáció és depalatalizáció; az abszolút szóvégi zöngés zárhangok zöngétlen médiaként realizálódhatnak. Főbb alaktani jelenségek: a köznyelvben kétalakú töveknek az egyalakúként való használata (a kétalakúként való használatuk mellett); a köznyelvi *-ban/-ben* helyhatározórag alakja egybeesik a *-ba/-be* alakjával magánhangzó előtt is; ha az egyes szám, harmadik személyű, birtokos személyrag magas hangrendű variánsával ellátott névszóhoz valamilyen más rag kapcsolódik, akkor a birtokos személyragnak a köznyelvi változatban éként realizálódó fonémája a papolci nyelvjárásban *i* fonémaként realizálódik.

1.sz. ábra.

A domináns helynévfajta a határnevek kategóriája, amely az össz. 263 élő név 40, 68 %-át teszi ki (107 határnevet írtam össze). Elenyésző mennyiségű vízparti helynevet találtam, mindössze egyet. (Lásd az 1.sz.ábrát!)

Helynévfajta		Egyrészes helynevek	Kétrészes helynevek		
			Birtokos jelzős	Minőségjelzős	Határozós
Víznevek	35	4	22	9	–
Vízparti helyek neve	1	–	1	–	–
Domborzati nevek	35	7	15	13	–
Határnevek	107	48	41	18	–
Lakott terület nevei	41	17	21	3	–
Építménynevek	44	12	19	12	1
Összesen	263	88	119	55	1

2.sz. ábra.

A szintagmatikus elemzés eredményei szerint a vizsgált kétrészes helynevekre leginkább a minőségjelzős és a birtokosjelzős szerkezet a jellemző. Egy esetben találtam határozós szintagmát (*Csaholyra menő út*).

Funkcionális-szemantikai szempontból tekintve a kétrészes helynevek a dominánsak (177), az élő helynévanyag 67,30%-át alkotják. A fennmaradó 32,70% egyrészes helynév. (Lásd a 2.sz.ábrát!)

Az esetek többségében az egyrészes helynevek, illetve a kétrészes helynevek alaprésze földrajzi köznév és a hely fajtáját jelöli.

A víznevek domináns névalkotási módja a kétrészes, a helynév fajtáját jelölő alaprészü, és helynévből vagy melléknévképzővel ellátott helynévszármazékból álló bővítményrészrel rendelkező helynév választása, ahol a bővítményrész a patakok nevei esetében a hely eredetét jelöli, a forrásnevek esetében pedig a hely birtokosához való viszonyát fejezi ki.

A domborzati nevek domináns névalkotási módja ugyancsak a kétrészes név, amikor a helynév bővítményrésze főként helynévszármazék, vagy a hely valamilyen sajátosságára utaló melléknév.

Az egyrészes határnevek esetében a hely fajtájára utaló helynévválasztás a domináns névadási mód.

A kétrészes minőségjelzős szerkezetű domborzati nevek a legjellemzőbb, hogy az alaprésze helynévből keletkezett (ezek magát a helyet nevezik meg).

A lakott területet jelölő helynevek zömét az utcanevek képezik, ezek a legtöbb esetben kétrészesek, alaprészük a helynév fajtáját jelöli meg, bővítményük általában az ott lakó emberekre utal.